

HÅNDBOG

DRU DANSK
FLYGTNINGE
HJÆLP

Børn med flugtbaggrund i daginstitution og skole

En guide til modtagelsen af
flygtningebørn og deres familier

Børn med flugtbaggrund i daginstitution og skole

– en guide til modtagelsen af flygtningebørn og deres familier

Udgivet af: Center for Udsatte Flygtninge, DRC Integration

Tekst: Joanna Skjoldan Hansen, Center for Udsatte Flygtninge, DRC Integration.

Ansvarshavende red.: Mette Blauenfeldt, chef for Viden & Udvikling

DRC Dansk Flygtningehjælp

Borgergade 10, 3. sal

1300 København K

Telefon: 33 73 50 00

E-mail: udsatte@drc.ngo

Tak til konsulent og folkeskolelærer Jette Thulin for hendes bidrag til udarbejdelsen af denne håndbog.

Håndbogen er en opdatering og sammenskrivning af tidligere udgivet håndbøger ”Flygtningebørn i Folkeskolen” og ”Flygtningebørn i daginstitutioner”.

Håndbogen er gratis og kan rekvireres ved at kontakte Center for Udsatte Flygtninge på telefon: 3373 5339 eller e-mail: udsatte@drc.ngo

Oplag: 3.000

ISBN: 978-87-7710-190-8

Tryk: GSB Grafisk ApS

Layout og omslag: torsdag.graphics

Maj 2022

© 2022

Alle rettigheder forbeholdes. Mekanisk, fotografisk, elektronisk eller anden gengivelse af denne håndbog eller dele heraf er tilladt med gengivelse af kilde.

Indhold

- 4 **Forord**
- 5 **Om denne håndbog**
- 8 **Børn med flugtbaggrund – hvem er de?**
- 8 At være flygtning
- 10 Flygtninges udfordringer hænger sammen
- 12 Vilkår i Danmark er afgørende for trivsel
- 13 **Den pædagogiske indsats**
- 14 Hvordan kan du støtte børn med flugtbaggrund i praksis?
- 15 STROF-modellen

- 16 **Den pædagogiske indsats i daginstitutionen**
- 17 Struktur
- 18 Tale og tid
- 20 Ritualer
- 20 Organiseret leg
- 24 Forældresamarbejde

- 28 **Den pædagogiske indsats i skolen**
- 29 Struktur
- 32 Tale og tid
- 35 Ritualer
- 36 Organiseret leg
- 39 Forældresamarbejde

- 46 **Fritidsliv**
- 48 **Særligt om unge flygtninge og uledsagede mindreårige**
- 52 **Flygtninge og traumer**
- 52 Børn kan også være traumatiserede
- 55 Små interventioner med stort potentiale
- 59 Når der er behov for en terapeutisk intervention
- 61 **Pas på**
- 61 Pas på dig selv – du er ikke terapeut
- 61 Pas på barnet – det er ikke tolt
- 63 **Mere viden om og for flygtninge**
- 63 Litteratur og materialer for dig og dine kollegaer
- 64 Anvendt litteratur

Forord

Når Danmark modtager flygtninge, er der altid børn imellem. I løbet af de seneste måneder har krigen i Ukraine ramt mange børn, der er blevet adskilt fra familiemedlemmer og sendt på flugt. Mere end fem millioner mennesker er flygtet ud af landet siden krigens begyndelse. De fleste søger sikkerhed i nabolandene, men mange er også kommet til Danmark. I 2020 genoptog Danmark desuden modtagelsen af nogle af verdens mest udsatte flygtninge – kvoteflygtninge. De første af 200 congolesiske mødre og børn ankom i de danske kommuner i slutningen af 2021, og flere forventes at komme til Danmark senere i løbet af 2022.

Krige, kriser og forfølgelse sender mennesker på flugt over hele verden. Og alle flygtninge, som kommer til Danmark, har behov for beskyttelse, sikkerhed og tryghed – hvad enten de kommer fra Ukraine, Afghanistan, Syrien, Eritrea, DR Congo eller et helt sjette sted.

Børnene har krav på pasnings- og undervisningstilbud af høj kvalitet på linje med andre børn i samfundet. Mange har voldsomme oplevelser med sig fra et liv på flugt fra krig eller forfølgelse. Det er derfor vigtigt at børnene bliver mødt af voksne, som forstår deres situation og evner at skabe en tryk base for børnene i de nye omgivelser. Børn med flugtbaggrund har behov for at opleve at være en del af en normal hverdag og for at indgå i fællesskabet på lige fod med andre børn.

Lærere og pædagoger er i forvejen uddannet til at se om børn trives, og denne viden kan naturligvis også anvendes i arbejdet med flygtningebørn. Alligevel kan man måske føle sig usikker overfor den opgave det er at skulle modtage et barn med flugtbaggrund. Hvordan sørger man for en god modtagelse af barnet og familien, og hvad bør man gøre for at skabe de bedst mulige rammer for barnet?

Guiden henvender sig til alle lærere og pædagoger, som står overfor denne opgave. Det er vores håb, at du med håndbogen i hånden vil føle dig bedre rustet til arbejdet med at sikre børnene en tryk og meningsfuld start på hverdagen i Danmark.

Om denne håndbog

Denne håndbog er tænkt som en støtte til modtagelse og håndtering af børn og unge med flugtbaggrund i danske daginstitutioner og skoler. Først i håndbogen beskrives flygtninges baggrund, erfaringer og vilkår i Danmark – samt disses indvirkning på det nye børne- og familieliv i eksil.

Derefter deler håndbogen sig i to afsnit, hvor du kan læse en række eksempler på – og gode råd til – hvordan du som pædagog eller lærer kan støtte børnene i praksis i hhv. daginstitutionen og skolen. Redskaberne kan bruges til at bygge videre på de mange gode elementer i den nuværende pædagogiske praksis. Flygtningebørn er nemlig først og fremmest børn som alle andre.

Håndbogen er fortrinsvis skrevet med inspiration fra ”Flygtningebørn i danske daginstitutioner – Pædagogiske dilemmaer og balancegange” (Jørgensen & Bregnbæk, 2020), ”Flygtningebørn i Folkeskolen: Læring og trivsel i nye omgivelser” (Blauenfeldt, Hansen, Montgomery, Ryding & Thulin, 2017) samt ”Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle” (Montgomery & Linnet, 2012). Se øvrigt anvendt materiale under afsnittet ’Anvendt litteratur’ bagerst i guiden.

I skrivende stund sker der, især for den ukrainske flygtningegruppe, løbende tilpasninger af lovgivningen vedrørende kommunernes organisering af pasnings- og undervisningstilbud. Af denne grund har vi valgt ikke at beskrive de lovgivningsmæssige rammer på folkeskole- og dagtilbudsområdet i håndbogen.

FAKTA om flygtninge

Hvem er flygtning? En flygtning er et menneske, der har forladt sit hjemland på flugt fra forfølgelse på grund af race, religion, nationalitet, sit tilhørsforhold til en bestemt social gruppe eller sine politiske anskuelser jf. FN's Flygtningekonvention fra 1951. En flygtning risikerer at miste livet, blive fængslet og tortureret eller få krænket sine menneskerettigheder på andre måder i hjemlandet.

I Danmark kan personer, der anerkendes som flygtninge, få tre typer af beskyttelse og opholdstilladelse afhængig af deres individuelle sag. Flygtninge, der opfylder betingelserne i Flygtningekonventionen, kan få asyl i Danmark som *konventionsflygtninge*. Derudover kan flygtninge, som risikerer dødsstraf, tortur eller anden umenneskelig og nedværdigende behandling i deres hjemland få *beskyttelsesstatus* i Danmark. Endelig giver Danmark *midlertidig beskyttelsesstatus* til flygtninge med behov for beskyttelse på grund af en særlig alvorlig situation i hjemlandet med vilkårlig voldsudøvelse og overgreb på civile, men hvor personen ikke er individuelt forfulgt.

Hvad er forskellen på indvandrere og flygtninge? En flygtning forlader sit land på grund af forfølgelse, mens en indvandrer rejser af egen vilje eller på grund af fattigdom og dårlige levevilkår i hjemlandet. Begrebet migrant anvendes ofte som en overkategori, der betegner både flygtninge og indvandrere.

Hvorfor tager Danmark imod flygtninge? Beskyttelsen af flygtninge er et internationalt ansvar. Danmark har gennem forskellige internationale aftaler forpligtet sig til at tage imod flygtninge, herunder FN's Verdenserklæring om Menneskerettigheder (1948) og FN's Flygtningekonvention (1951).

Hvordan kommer flygtninge til Danmark, og hvordan får de ophold? Alle udlændinge, som kommer til eller opholder sig i Danmark, kan søge om asyl og betegnes *spontane asylansøgere*. Men langt fra alle kan få deres asylsag behandlet her i landet. Hvis asylansøgere på deres vej til Danmark er blevet registreret i et andet sikkert land, skal de jf. Dublinforordningen søge asyl i dette land.

Udover de flygtninge, som kommer hertil som spontane asylansøgere, har Danmark siden 1979 efter aftale med FN's Flygtningehøjkom-

missariat UNHCR modtaget flygtninge til genbosætning her i landet. De flygtninge, der bliver genbosat i Danmark, betegnes ofte som *kvoteflygtninge* og får *konventions-* eller *beskyttelsesstatus* i Danmark. Danmark har de seneste år besluttet at modtage 200 kvoteflygtninge om året.

Endelig kan flygtninge få opholdstilladelse i Danmark efter en *særlov*, som det er tilfældet med ukrainerne og de evakuerede afghanere. Man kan få ophold efter en særlov uden at søge om asyl.

Hvilken opholdstilladelse får flygtninge? Alle flygtninge uanset status får en midlertidig opholdstilladelse. Den midlertidige opholdstilladelse skal forlænges hvert eller hvert andet år. Man kan få permanent ophold efter otte år i Danmark, hvis man opfylder en række betingelser.

Kan flygtninge få familien hertil? Flygtninge kan søge om at få deres ægtefælle/samlever og mindreårige børn til Danmark gennem *familiesammenføring*. For at kunne opnå familiesammenføring – af både børn og ægtefælle – skal mange betingelser være opfyldt og ansøgningsprocessen er ofte lang og kompleks.

Hvad sker der når flygtninge har fået ophold? Når flygtninge får en opholdstilladelse i Danmark, bliver de boligplaceret i en kommune. I kommunen er flygtninge og deres familie omfattet af integrationsloven de første fem år. Kommunen skal blandt andet tilbyde et såkaldt selvforsørgelses- og hjemrejseprogram (tidligere integrationsprogram) bestående af danskuddannelse og beskæftigelsesfremmende foranstaltninger, f.eks. virksomhedspraktik. Programmet kan vare op til fem år. Flygtninge, der ikke kan forsørge sig selv eller blive forsørget af en ægtefælle, kan søge om økonomisk hjælp. Satserne er væsentligt lavere end satserne for kontanthjælp. Det betyder, at mange flygtninge oplever store materielle og sociale afsavn.

Alle børn i den undervisningspligtige alder skal have et skoletilbud, og selvforsørgelses- og hjemrejseprogrammet betyder, at mange forældre med yngre børn i praksis har behov for også at få disse børn passet.

Børn med flugtbaggrund

– hvem er de?

Børn med flugtbaggrund er først og fremmest børn med samme behov som alle andre børn. Dernæst er de flygtninge eller børn af forældre, der er flygtet, hvilket betyder, at der er nogle særlige opmærksomhedspunkter, du som fagperson skal have for øje i arbejdet med dem. Disse opmærksomhedspunkter vil blive præsenteret i denne håndbog.

At være flygtning

Flygtninge, der kommer til Danmark, kommer med vidt forskellige baggrunde og oplevelser. De skal tilpasse sig livet i et fremmed land efter pludselige og omfattende ændringer af nærmest alle aspekter af deres liv. Hvordan de klarer tilpasningen til de nye omgivelser, afhænger overordnet set af hvilke forhold og hændelser, de har været udsat for før, under og efter flugten.

Før flugten

Nogle flygtningefamilier har haft et forholdsvist almindeligt og trygt familieliv, hvor forældrene har haft mulighed for at skærme deres børn mod de konflikter, der har ført til flugt. Andre har oplevet lange perioder med uroligheder, forfølgelse, talrige flytninger, opsplitning af familien, tab af familie og venner med videre. Børn håndterer præ-flugtoplevelser meget forskelligt afhængigt af blandt andet deres alder, kognitive processer og graden af støtte fra deres forældre.

Under flugten

En flugt er ikke en planlagt rejse. For nogle går flugten ud af hjemlandet hurtigt og uden de mest ekstreme omkostninger. Andre har været på en lang og farefuld rejse, inden de nåede til Danmark. Måske har de været udsat for eller vidne til vold begået af grænsevagter eller menneskesmuglere, og måske har de set andre flygtninge miste livet undervejs på ruten. Nogle har opholdt sig i flygtningelejre

i årevis eller boet illegalt i et eller flere andre lande, inden de kom til Danmark. I alle tilfælde er flugt et ufrivilligt opbrud i tilværelsen og derfor en voldsom oplevelse for enhver, der gennemlever det.

Nogle børn flygter med begge deres forældre, andre med den ene forælder, mens den anden forælder måske er blevet dræbt, fængslet eller fortsat opholder sig i et kriseramte land. Andre børn flygter alene, de såkaldt uledsagede flygtningebørn, eller sammen med andre familiemedlemmer eller bekendte af familien.

Efter flugten

Mødet med Danmark er et møde med nye kulturelle koder, et nyt sprog i fremmede omgivelser og en fundamentalt ændret livssituation. Det betyder, at flygtningebørns hverdagsliv er præget af eksilstress.

For de flygtninge, der starter deres tilværelse i Danmark på et asylcenter, vil tiden på centret typisk være opslidende og fyldt med usikkerhed om fremtiden: Får man asyl, kan familien komme hertil, og hvor længe skal man vente? Børnene kan – trods forældrenes og personalet på centrene forsøg på at skabe en meningsfuld hverdag for dem – ikke undgå at blive påvirkede af denne uvished.

Når familien har fået asyl, bliver de visiteret ud til den kommune, hvor de skal bo. Flygtninge, der har fået ophold i Danmark efter en særlov eller som kvoteflygtninge via FN's genbosætningsprogram, bliver som hovedregel fordelt direkte – eller hurtigt – ud i kommunerne, udenom asylsystemet.

I kommunen begynder en ny hverdag med nye gøremål. Tilpasningsprocessen tager tid, og det kræver ressourcer hos både familien og det omgivende samfund at genopbygge en fornemmelse af trykthed, genkendelighed og handlekraft.

Flytninges udfordringer hænger sammen

Tilpasningen til et nyt samfund er i sig selv stressende, men for flygtninge kombineres dette typisk med tab, savn, sorg og en række sociale og økonomiske stressfaktorer. Det kan for eksempel være arbejdsløshed, skoleskift, diskrimination, tab af status, sundhedsproblemer eller ændringer i familiestruktur og -roller.

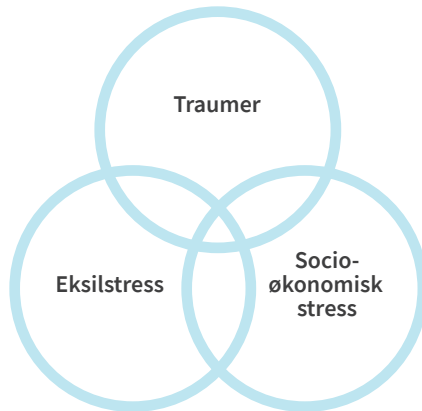
Dårlig økonomi samt trange og dårlige boligforhold kan betyde begrænsede udfoldelsesmuligheder for børnene, hvor det kan være svært at have et almindeligt socialt liv med fritidsaktiviteter, besøg af kammerater med videre. Derudover har mange flygtningefamilier bekymringer i forhold til tilbageblevne familiedlemmer og venner i hjemlandet samt deres egen fremtid.

Midlertidigheden er en stor stressfaktor for de fleste, som påvirker både børn og voksne. Det er tidligst muligt at søge om permanent opholdstilladelse efter otte års ophold i Danmark, og for mange tager det længere tid at opfylde betingelserne. Desuden har lovgivningen på udlændingeområdet i løbet af de seneste par år ændret sig, hvilket i praksis betyder, at flytninges midlertidige opholdstilladelser står på et spinklere grundlag end tidligere. Mange lever derfor i ofte lange perioder med usikkerhed om, hvorvidt de kan blive i

Danmark eller skal sendes tilbage til hjemlandet.

Nogle flygtninge vil være så belastede af deres voldsomme oplevelser i hjemlandet eller på flugten, at de udvikler egentlige traumer. Samtidig er det vigtigt at holde fast i, at ikke alle flygtninge er traumatiserede, og ikke alle traumatiserede flygtninge er påvirkede i en grad, hvor det kræver specialiseret behandling. Men alle – både børn og voksne – vil være berørte af det, de har oplevet, fordi krigs- og flugtopplevelser er stressende for alle mennesker.

I kapitlet 'Flygtninge og traumer' sidst i håndbogen kan du læse om traumer i familien og symptomerne på traumatisering hos børn og unge. Der følger også en række gode råd til, hvordan du som lærer eller pædagog kan forholde dig, hvis det vurderes, at et barn har behov for specialiseret terapeutisk behandling sideløbende med dagligdagen hos jer.

Eventuelle traumer, eksilstress og socioøkonomiske udfordringer påvirker hinanden gensidigt. Det vil sige, at man for eksempel er i større risiko for at blive overvældet af tidligere traumer, hvis eksiltilværelsen er præget af usikkerhed, stress og magtesløshed. Omvendt kan stabilitet omkring ens nuværende situation og oplevelse af egen handlekraft medvirke til at skubbe andre udfordringer i baggrunden.

Vilkår i Danmark er afgørende for trivsel

Flygtningebørn og deres familiers fremtid er i stor udstrækning afhængig af de vilkår, som møder dem her i Danmark, snarere end forudbestemt af tidligere traumatiske oplevelser. For at synliggøre, hvilke faktorer der kan have en positiv eller negativ indvirkning på trivslen, taler man om henholdsvis risiko- og beskyttelsesfaktorer:

Risikofaktorer – hvad er skidt?

- Usikkerhed omkring asyl og ophold
- Adskillelse fra familien
- Manglende netværk
- Lav socioøkonomisk status i modtagerlandet
- Tab af status
- Sprogvanskeligheder
- Oplevet diskrimination

Beskyttelsesfaktorer – hvad er godt?

- Familiesammenføring og nærhed til familie
- Netværk
- Beskæftigelse/uddannelse/skole/institution
- Sprogkundskaber
- Egen varig bolig
- Adgang til sundhedsydelser

Det pædagogiske arbejde i daginstitutionen eller skolen kan virke som en vigtig beskyttelsesfaktor for børn med flugtbaggrund – blandt andet ved at der sørges for et trygt miljø, hvor barnet trives i fællesskabet med de andre børn og har tætte relationer med en eller flere voksne.

Den pædagogiske indsats

Børn med flugtbaggrund er som nævnt først og fremmest børn. Arbejdet med flygtningebørn bør derfor tage udgangspunkt i den eksisterende pædagogiske praksis og faglighed, men med et skærpet fokus på flygtningebørnenes trivsel. Som lærer eller pædagog skal du altså bruge de faglige værktøjer og redskaber, som du i forvejen benytter i dit daglige pædagogiske arbejde, samtidig med at du er opmærksom på de særlige vilkår, der gælder for flygtningebørn.

En hverdag præget af et trygt og struktureret miljø er godt for alle børn, men kan være afgørende for børn, der har været udsat for voldsomme oplevelser og måske stadig lever med ustabilitet i hverdagen. Den pædagogiske praksis i daginstitutionen eller skolen kan bidrage til, at flygtningebørn oplever tryghed og føler, at de kan deltage i en almindelig hverdag på lige fod med andre børn.

Det er vigtigt ikke at betragte barnet som passivt eller hjælpeløst, da de eksisterende ressourcer hos barnet risikerer at blive overset. Børn er medskabere af eget liv, og det er således vigtigt, at børnene opnår en følelse af at have indflydelse på deres egen tilværelse og oplever mening med de krav, der stilles.

Det pædagogiske miljø er ikke et terapeutisk miljø. Som lærer eller pædagog er du ikke psykolog, men din tætte relation til børnene i dagligdagen giver mulighed for at skabe et miljø, der støtter børnene i at håndtere hverdagen.

Der bør ifølge Montgomery og Linnets interventionsmodel skelnes mellem tre niveauer af indsatser i forhold til flygtningebørn:

Arbejdet med flygtningebørn i den pædagogiske praksis hører til under de første to niveauer. I tilfælde hvor det vurderes at barnet er alvorligt traumatiseret, er der behov for en målrettet terapeutisk intervention. Denne hører til i et terapeutisk miljø og ikke i skolen eller daginstitutionen.

Hvordan kan du støtte børn med flugtbaggrund i praksis?

Børn med flugtbaggrund har typisk oplevet meningsløshed og magtesløshed og står derfor over for et stort grundlæggende arbejde, når der skal opbygges nye oplevelsesmønstre og meningsfuldhed. For at lette dette arbejde er det vigtigt, at barnet tilbydes redskaber og omgivelser, som understøtter denne proces.

Det kan du gøre dels ved at skabe trygge rammer og rutiner, hvor barnet oplever forudsigelighed og genkendelighed. Det giver barnet et stabilt og sikkert udgangspunkt for at møde verden og livet. Dels ved at lave aktiviteter, hvor barnet føler sig forstået og tryk i at udfolde sig. Det viser barnet, at det ikke er magtesløst, og at tilværelsen ikke er meningsløs.

Når du møder børn, der har voldsomme oplevelser med i bagagen, er det vigtigt at finde ud af, hvordan det enkelte barn navigerer og reagerer i forskellige situationer, for dermed at kunne støtte op om de mestringsstrategier, som barnet trækker på. Det gøres først og fremmest ved at lære barnet og familien at kende. Vær nysgerrig, nærværende og åben.

I denne sammenhæng kan STROF-modellen være et nyttigt værktøj til at reducere barnets oplevelse af kaos og støtte op om eksisterende ressourcer hos barnet.

STROF-modellen

STROF-modellen er udviklet af den svenske børnelæge Lars Gustafsson. Modellen beskriver hvad børn, der har været udsat for traumatiske oplevelser, har brug for og er derfor god i arbejdet med flygtningebørn. Modellen sigter mod at støtte op om barnets egne ressourcer gennem socialpædagogiske indsatser fordelt på fem forskellige områder:

S = Struktur

T = Tale og tid

R = Ritualer

O = Organiseret leg

F = Forældresamarbejde

I de følgende to kapitler kan du læse om en række overvejelser og praktiske redskaber med afsæt i STROF-modellen, som kan være nyttige i dit daglige arbejde med flygtningebørn i daginstitutionen eller skolen. Ikke som en erstatning for det arbejde, du allerede gør, men som et supplement til det.

Den pædagogiske indsats i daginstitutionen

Daginstitutionen har gode forudsætninger for at give børn med flugtbaggrund og deres forældre en tryk start i Danmark. I daginstitutionen får børnene mulighed for og støtte til at indgå i en meningsfuld hverdag, hvor de kan genfinde troen på dem selv og deres omgivelser.

Med afsæt i STROF-modellen kan du i de følgende afsnit læse om en række gode råd og redskaber til det pædagogiske arbejde med flygtningebørn i daginstitutionen.

S Struktur

Når et barn med flugtbaggrund starter i en daginstitution i Danmark, er alt nyt: pædagogen, kammeraterne, sproget og de fysiske omgivelser. Derudover er barnets liv, som konsekvens af opbrud, forandringer og uforudsigelighed, ofte præget af kaos. Børnene har derfor brug for faste rammer og struktur i hverdagen til at skabe ro og tryghed omkring dem.

For at støtte børnene i deres håndtering af den nye hverdag, er det vigtigt at:

- **Etablere vaner og rutiner i dagligdagen.** Når dagene i børnehaven ligner hinanden, vil det skabe en tryghed i barnet, som derved ikke behøver at være konstant på vagt. Det er derfor en god idé med rutineprægede aktiviteter, som skaber rammen omkring barnets dag. Det giver barnet energi til leg og samvær med andre børn.

Støt børnenes forståelse

Brug billeder, piktogrammer eller tegninger, når du fortæller børnene om dagens aktiviteter. Det kan støtte børnenes forståelse af dagens rytme og hjælpe dem med at sætte billeder på de danske ord, du bruger.

- **Undgå for mange store skift i miljøet og i gruppesammensætningen.** Det er en fordel med lukkede stuer, hvor børnegruppen såvel som pædagogerne er velkendte for barnet. For at skabe tryghed er det afgørende med en blivende og kontinuerlig kontakt med voksne. Forandringer skal ske i rolige tempi og foretages med stor følsomhed overfor barnets reaktioner.
- **Skabe tillid til barnet.** Børn skal have tillid til de voksne, som indgår i deres dagligdag. Vis barnet, at du bekymrer dig og er opmærksom på dets behov. Barnet skal opleve, at du er en voksen, man kan stole på. Det er derfor vigtigt, at du er tydelig og stabil i din rolle, også hvis barnet udviser problematisk adfærd. Her må du sørge for at skabe vished hos barnet om, at jeres relation kan forblive intakt efter konflikten. Kropssprog og toneleje er særlig vigtigt, så længe barnet ikke forstår dansk.

Balance mellem struktur og fleksibilitet

Husk at en god struktur bør afvejes med fleksibilitet, så barnets mulighed for deltagelse sikres. Det kan være svært – og ikke nødvendigvis særligt givende – at gennemføre børnehavens samlinger med de vanlige rigtigt-og-forkert-spørgsmål som ”hvilken måned er det” og ”hvordan er vejret udenfor?” ikke mindst pga. variation i børnenes sproglige niveau. For at aktiviteten opleves som meningsfuld for alle børn og inviterer til deres deltagelse, skal der være plads til at gribe idéer, som udspringer i børnenes hoveder og fylde dem ind i den ramme, du har fastlagt. Her kan inddragelse af andre kommunikationsformer som kropssprog, billeder, lyde og konkrete genstande være gode redskaber til at vække børnenes nysgerrighed og opmærksomhed.

T Tale og tid

Når børn har været udsat for vanskelige oplevelser, er det vigtigt at kunne tale med en voksen om det. I samspillet med den voksne får barnet mulighed for at ordne og strukturere sine oplevelser og følelser. Det er samtidig væsentligt at give børnene plads til at fortælle om deres interesser, kompetencer og hverdagsliv både før og efter flugten, for på den måde at styrke deres forståelse af dem selv som mere og andet end ofre for krig og flugt.

- **Lyt til barnet.** Når du som pædagog taler med flygtningebørn om deres historie, er det vigtigt, at du er i stand til at lytte og hjælpe barnet på vej i sin fortælling. Det kan eksempelvis gøres ved at stille uddybende spørgsmål og ved at vise accept og forståelse overfor barnets oplevelser og følelser. Vær opmærksom på ikke at overreagere, men hjælp gerne barnet med at italesætte det svære f.eks. ved at sige ”hvis det var mig, ville jeg have haft ondt i maven” eller lignende. Efter en sådan samtale kan det være en god idé at runde emnet af på en god måde og hjælpe barnet med at komme tilbage til hverdagen igen.
- **Undgå at presse barnet til at tale om noget, det ikke har lyst til.** Spørg ind med forsigtighed og lad barnet styre samtalen. Forsøg ikke at komme med gode råd, men vær til rådighed og lyt.

Sidelæns samtaler

For nogle børn kan den direkte øjenkontakt føles ubehagelig eller overvældende. Når du vil spørge ind til, hvordan barnet har det, kan det derfor være en god idé at vælge et tidspunkt, hvor I ikke sidder lige overfor hinanden. Det kan f.eks. være når I går en runde på legepladsen, eller sidder ved siden af hinanden og modellerer med modellervoks. Når hænderne har noget at nulre med, glider samtalen sommetider lettere. Det parallelle samvær har en beroligende effekt på mange børn.

- **Lad barnet udtrykke sig med eller uden ord.** Det er forskelligt fra familie til familie, om følelser er noget, man taler om og deler med andre. Derudover vil nogle børn finde det svært at sætte ord på, hvordan de har det, på grund af deres alder og begrænsede danskundskaber. Understøt alternative udtryksformer hos barnet og vær opmærksom på barnets adfærd. Tal eksempelvis med barnet med udgangspunkt i en konkret handling, leg eller tegning.
- **Acceptér barnets modersmål.** I begyndelsen taler barnet ikke dansk. Barnet er vant til at udtrykke sig på sit modersmål og skal fortsat have lov til dette. Det er med til at styrke barnets generelle sprogkompetencer og er derfor ikke i modstrid med, at barnet skal lære dansk. Vis interesse for barnets modersmål og forsøg at lade denne interesse smitte af på de andre børn. Det giver barnet en følelse af, at det kender noget af værdi, som vedkommende kan bidrage til fællesskabet med.

Leg med ordene

Når I spiser frugt, siger I navnet på frugten højt og lader barnet gentage ordet. Derefter spørger I, hvad frugten hedder på barnets modersmål. Nu er det jeres tur til at gentage, hvad barnet siger. Der kan komme meget sjov ud af denne lille leg. Barnet oplever at være den, de andre børn og voksne kan lære noget af, hvilket skaber en følelse af ligestilling.

- **Understøt et mangfoldigt fællesskab.** Man kan arbejde aktivt med mangfoldighed i daginstitutionen blandt andet ved at læse minoritetsetnisk børnelitteratur højt for børnene. Det er et godt redskab til at starte en dialog med børnegruppen og til at kunne snakke om og normalisere kulturforskelle og -ligheder.

R Ritualer

Ritualer dækker over alle de gentagne aktiviteter, som går igen i løbet af dagen, ugen og året. Det gælder således både start og afslutning på dagen, ferier, fødselsdage og højtider.

Alle samfund har deres særlige ritualer, og nogle er knyttet til helligdage og højtider. Spørg ind til hvilke traditioner, familien markerer. Dermed viser du interesse for deres baggrund og anerkender, hvad der er vigtigt for dem.

For at skabe et overblik over, hvilke højtider der er repræsenteret i jeres børnegruppe, kan I f.eks. indføre de forskellige højtider i institutionens årshjul eller lave jeres egen højtidskalender.

Fejringen af forskellige ritualer er et godt redskab til at arbejde med mangfoldigheden i en institution, og til at styrke børnenes nysgerrighed og respekt overfor hinanden. Det er også en god anledning til aktiv inddragelse af forældrene, hvor I kan trække på deres viden og erfaringer, når I afholder arrangementer i daginstitutionen.

O Organiseret leg

Ligesom alle andre børn har børn med flugtbaggrund et grundlæggende behov for at føle, at de hører til i sociale fællesskaber. At have venner og nogle at lege med er afgørende for børnenes tryk og trivsel i daginstitutionen.

Leg og fantasi er samtidig barnets redskaber til at bearbejde voldsomme oplevelser og til at finde måder at håndtere hverdagen på. For flygtningebørn, der har været udsat for store opbrud og måske lever med usikkerhed på daglig basis, kan den oplevelse af kontrol, som leg giver, være vigtig.

Lege kan gøre børnene mere bevidste om sig selv ved at sætte deres følelser, krop og fantasi i centrum, ligesom både sociale og sproglige færdigheder styrkes gennem legen.

Men der kan være udfordringer forbundet med at navigere i de nye børnefællesskaber. Både sprogbegrænsninger, usikkerheden over at blive afvist af kammeraterne, uvante lege og eventuelle traumer hos barnet kan påvirke barnets lyst og evne til at indgå i lege med andre. En voksen kan i denne sammenhæng være en stor hjælp i forhold til at organisere lege og gøre dem konstruktive og meningsfulde.

- **Støt aktivt børnenes leg indtil de selv kan overtage den.** Det gælder også den frie leg. Sprogbegrænsninger kan være en barriere for barnet både i forhold til at blive inviteret og at invitere sig selv ind i legen med andre. Derfor er der behov for en tydelig og nærværende voksen, som kan agere mellemlid og hjælpe børnene med at organisere og fastholde legen. Prøv at spørge ”Hvad skal man gøre for at være med i jeres leg” fremfor ”Må Maria være med?” når du vil hjælpe et barn ind i en leg, som allerede er i gang. Det kan give jer vigtig information, som med din hjælp og styring er med til at gøre legen mere tilgængelig og overskuelig for barnet.
- **Leg selv med de børn, som har svært ved at glide ind i lege med andre.** På den måde styrker du barnets legerfaringer, og gør samtidig barnet til en synlig legekammerat overfor de andre børn. Du kan med fordel sætte gang i kreative eller fysiske aktiviteter, hvor sproget ikke er det bærende element for legens udvikling. Leg i sand er f.eks. en aktivitet, der giver gode muligheder for at sanse og udtrykke sig – også med begrænsede sprogkunderskaber.

Sanglege

Spørg forældrene, om der er sange eller sanglege fra hjemlandet, som barnet godt kan lide. Måske kan I finde den på YouTube, eller måske kan forældrene lære dig den. Når du inddrager sangen eller sanglegen i hverdagen, er det med til at åbne det institutionelle rum op og gøre det trygt og genkendeligt for barnet.

- **Introducér barnet til institutionens legetøj.** Familiens sociale, økonomiske og kulturelle baggrund har en betydning for børns forskellige erfaringer med leg og legetøj. Måske vil I opleve, at nyankomne børn kan have svært ved at afkode nye lege og sociale samspil, fordi de har været vant til at lege på en anden måde. For at støtte op om børnenes deltagelse i legefællesskaber er det derfor en god

idé at være opmærksom på det enkelte barns erfaringer og fortrolighed med institutionens legetøj og de uskrevne regler og referencer, som lege bygges op med.

CASE: Hjælp til leg og legetøj

En familie er kommet til Danmark som kvoteflygtninge, efter at have opholdt sig i en flygtningelejr udenfor deres hjemland i årevis. Moren er enlig og har børn i både børnehave- og skolealderen. Før ankomsten til Danmark har de ældste børn kun haft sporadisk adgang til skole, ligesom hverdagen også for de yngste har været præget af praktiske gøremål.

I børnehaven bliver det tydeligt for pædagogerne, at de to yngste søstre i familien kæmper med at forstå og gebærde sig i det nye legemiljø. Det er svært at glide ind i lege med de andre børn, og institutionens legetøj og materialer er ukendt territorium for søstrene. Mens den ene pige er tilbageholdende og næsten ikke tør røre ved legetøjet, bliver den yngste pige så henrykt over hylderne med det nye legetøj, at hun fylder poser med Lego og dukketøj, som hun forsøger at tage med hjem. Samtidig er hun meget observerende overfor de andre børns lege. Hun går fra rum til rum, og det er svært for hende at aflæse, når nogen prøver at invitere hende med ind i en leg.

Pædagogerne møder både pigen og familien med stor forståelse. I børnehaven er de opmærksomme på at støtte op om pigens legerelationer med de andre børn – gerne med nogle hvor de ved, at der er en vis portion tålmodighed. Pædagogerne deltager også selv i legene og bruger deres kropssprog til at guide legens forløb så godt de kan.

I en samtale med moren sætter pædagogerne lidt tid af til emnet, hvor de fortæller om, hvilket legetøj pigen er glad for. Og i et samarbejde med frivillige omkring familien lykkes det at få erhvervet noget legetøj til familien, så børnene også hjemme kan få styrket deres erfaringer med leg og legetøj.

- **Lad også børn med samme sprog og baggrund lege med hinanden.** Det kan være med til at skabe en tryk base i institutionen, så børnene glæder sig til at komme og på sigt give dem mod på at udvide deres relationer.
- **Opmærksomhed på barnets leg.** Hvis et barn har været udsat for traumatiske oplevelser, er det måske ikke i stand til at lege på samme måde som andre børn og kan derfor have brug for hjælp til at lære eller genlære det. Leg kan være helende og medvirke til at bearbejde eventuelle traumer hos barnet. Men udvis opmærksomhed overfor, om barnets leg forekommer monoton og tvangspræget i stedet for at ændre og udvikle sig. En sådan leg kan være et af symptomerne på traumatisering og kræver, at særlige ressourcer sættes ind. Læs mere under afsnittet 'Børn kan også være traumatiserede'.
- **Hjælp til at løse konflikter.** Når lege ender i konflikt, kan der være behov for hjælp fra en voksen til at italesætte og nedtrappe konflikten. Forskellige sproglige forudsætninger hos børnene gør dette behov endnu større. Vær opmærksom på at konfliktsøgende adfærd også kan være barnets forsøg på at skabe sig en plads i det sociale fællesskab og hierarki, når de sproglige ressourcer ikke slår til. Her er det vigtigt at være tydelig omkring institutionens regler og grænser, samtidig med at barnet tilbydes konstruktive strategier til at indgå i positive relationer med de andre børn.

E Forældresamarbejde

Som pædagog kender man alt til vigtigheden af et godt forældresamarbejde, som bygger på en ligeværdig dialog og gensidigt kendskab til hinanden. Med flygtningebørn og -forældre gælder det samme. Forældrene bør inddrages og støttes i jeres fælles indsats for barnets trivsel.

Familiens møde med daginstitutionen er også et konkret møde med en fremmed kultur og et fremmed sprog. Derfor er det først og fremmest vigtigt at vise medmenneskelighed, åbenhed og anerkendelse. Både barnet og forældrene skal være trygge ved dig, de andre forældre og de andre børn.

Som alle andre forældre ønsker nytilkomne forældre med flygtbaggrund det bedste for deres børn. Men til forskel fra andre familier skal disse forældre hjælpe deres børn til rette i et samfund, de stadig selv er ved at lære at kende. For mange familier er daginstitutionen en ukendt størrelse med implicite krav og forventninger, som kan være svære at afkode. Og som pædagog risikerer man at blive opfattet som en repræsentant for systemet og de myndigheder, familien måske har haft ambivalente oplevelser med.

For at et tæt forældresamarbejde kan vokse, er det vigtigt at der opbygges en tillidsfuld relation mellem jer og forældrene. Det giver de bedste betingelser for, at børnene kommer til at trives i daginstitutionen og fremover.

- **Inddrag forældrene fra dag ét.** Det er en god idé at holde et opstartsmøde med forældrene, allerede inden barnet starter i daginstitutionen. Lær familien at kende. Hvor kommer de fra? Hvilke sprog taler og skriver de? Hvem er barnets søskende? Hvad synes forældrene, at du bør vide om deres børn? Har børnene for eksempel voldsomme oplevelser med i bagagen, og har de oplevet adskillelse fra eller tab af familiemedlemmer?

Spørg ind til forældrenes forventninger, vær nysgerrig på deres erfaringer og tag deres spørgsmål og bekymringer alvorligt. Udgangspunktet er, at det er forældrene, som kender barnet bedst. Derfor er det afgørende, at I får indsigt i forældrenes viden og erfaringer som fundament for det pædagogiske arbejde. Tydeliggør desuden hvilke forventninger I har til forældrene, f.eks. at forældrene engagerer sig i barnets hverdag, deltager i forældremøder og kontakter institutionen, hvis der er begivenheder, som påvirker barnet.

Allerede ved dette første møde bør der være fokus på at skabe et tillidsbånd mellem dig og barnets forældre. Lad også gerne forældrene være i daginstitutionen, så de kan opleve pædagogerne sammen med børnene. Derved opnår forældrene den bedste forståelse for hverdagen i daginstitutionen. Gensidig viden giver gensidig forståelse.

- **God kommunikation.** Opstartsmødet bør følges op med et nyt møde, når barnet har været i institutionen en måneds tid, og det er generelt hensigtsmæssigt, at man med korte intervaller får talt i dybden med forældrene. På disse møder udveksles vigtig information, så det er nødvendigt at bestille en tolk til formålet. Spørg forældrene hvilket sprog, de taler, og vær sikker på, at de forstår tolken, inden samtalen. Man kan være tilbøjelig til at gå direkte i gang med mødeplanen, når der er en tolk til stede, men det kan være en god idé at bruge lidt tid på small talk. På den måde får man taget hul på dialogen på en rar måde, og forældrenes oplevelse af at være sat i en klientrolle mindskes.

Husk at de formelle møder ikke kan stå alene. Tilliden og det gensidige samarbejde opbygges gennem de små interaktioner i dagligdagen og en løbende dialog, som bygger på rummelighed og anerkendelse. For at lette den daglige dialog kan det være nyttigt at anvende billeder og symboler samt tydelige ugeplaner. I nogle tilfælde kan oversætningsværktøjer på telefonen også være en hjælp.

Nonverbal kommunikation

Tag billeder af dagens aktiviteter og hæng dem op på institutionens vægge i børnehøjde. Ved afhentning kan både børn og pædagoger bruge billederne til at vise forældrene hvad dagen har budt på ved at pege og sætte ord på billederne sammen.

- **Italesæt det usagte.** Det har stor betydning for en god dialog, at der tages højde for de uskrevne regler, som præger det danske samfund og dermed også daginstitutionen. Tal derfor om det underforståede og tag ikke egne selvfølgeligheder for givet. Det gælder også det helt lavpraktiske i form af mad, søvn, skiftetøj og aktiviteter.

- **Spørg.** Du skal ikke være bange for at stille forældrene spørgsmål, så længe det tager udgangspunkt i barnet. Det kan være nødvendigt at spørge ind til tiden i hjemlandet, til selve flugten eller til forventninger til fremtiden for at forstå barnets adfærd. Interesse er også omsorg og anerkendelse.
- **Myndiggør forældrene.** Det er vigtigt at møde forældrene på en måde, så de får tro på egne evner og muligheder for at støtte deres barn. Vær opmærksom på at tilrettelægge dialogen med forældrene på en måde, hvor de har reel mulighed for at bidrage og blive anerkendt for deres bidrag. Her er åbne og nysgerrige spørgsmål generelt en god tommelfingerregel. Et resourcesyn på forældrene – såvel som på børnene – er med til at øge det fælles engagement.

CASE: Udeleg i daginstitutionen

Et forældrepar til en tre-årig dreng med flugtbaggrund er bekymret for, at deres barn skal blive syg i børnehaven. Faren har fået tilkendt førtids-pension som følge af svær PTSD og moren har lettere PTSD. Forældrene bekymrer sig meget om deres søns helbred, og de er bange for, at leg i sandkassen og vandpytterne vil gøre ham våd og beskidt – og i værste fald syg.

Børnehavens tilgang består i en åben dialog, hvor pædagogerne giver tid og plads til at lytte til forældrenes bekymringer og høre, hvordan de er vant til at gøre derhjemme. Samtidig gør pædagogerne sig umage for at lade forældrene opleve deres dreng, når han har en god stund med at pjaske i vandpytter i børnehaven, og på den måde afmystificere frygten for at udeleg selv på en regnvåd vinterdag i Danmark er farligt for helbredet.

Der kan være mange gode grunde til, at bekymringer for børnenes helbred fylder blandt forældre med flugtbaggrund. Hvis familien som følge af krig og flugt i en periode ikke har haft adgang til sundhedsbehandling, er en vedblivende frygt for sygdom måske større end hos de fleste. Egne traumereaktioner og PTSD kan også spille ind. Endelig må vi forsøge at se vores egen praksis udefra og huske på at udeleg, som vi kender det fra danske daginstitutioner, ikke er normen alle steder.

- **Skab en inkluderende kultur.** Sørg for at skabe en kultur, der indbyder til, at alle kan være med. Husk tolk ved forældremøder, hvor det ligeledes kan være en fordel at lave en bordplan, så forældrene ved, hvor de skal sætte sig. Inddrag forældrenes perspektiver på møderne og vær en aktiv partner i at formidle kontakt til de andre forældre. En analyse fra Børnerådet (2017) viser, at forældres holdninger til flygtninge smitter af på deres børns holdninger og adfærd. Brug jeres råderum til at skabe en positiv atmosfære i forældregruppen omkring modtagelsen af nyankomne børn og familier i jeres institution – det kommer børnene til gode.
- **Hav tålmodighed.** Al begyndelse er svær, så forsøg at have realistiske forventninger til forældrene. Undgå at komme med formanende ord, hvis de ikke husker alt, hvad du har fortalt dem. Vær hellere deres guide til hverdagen i daginstitutionen. Fokusér på barnets tryghed og trivsel, når du snakker med forældrene, og lad praktiske ting være praktiske ting – især i starten.

Guide til flygtningeforældre

'Forældreguiden' er et selvhjælpsværktøj til flygtningeforældre udviklet af de to anerkendte norske psykologer, Atle Dyregrov og Magne Raundalen i samarbejde med Røde Kors. Guiden fungerer som en håndbog og som en intuitiv app (Parent-Guide), der kan bruges af forældre både under flugten, i asylfasen og efter, at man som familie har fået ophold i Danmark. Guiden er oversat til 12 sprog.

Guiden er tilgængelig på www.rodekors.dk/vores-arbejde/roede-kors-asyl/eksperter-og-viden-i-asyl/foraeldreguiden, hvor du ligeledes finder et E-læringskursus udviklet til at klæde fagprofessionelle på til viderefremstilling af redskabet.

Den pædagogiske indsats i skolen

Skolen har gode forudsætninger for at give børn med flugtbaggrund og deres forældre en tryk start i Danmark. Det kan være længe siden, at børnene har haft en almindelig hverdag med skolegang, og nogle har aldrig haft det. Derfor er det af stor betydning for børnene at kunne starte i skole igen. I skolen får eleverne mulighed for og støtte til at indgå i en meningsfuld hverdag, hvor de kan genfinde troen på dem selv og deres omgivelser.

Forskning på området viser, at man både i Danmark og internationalt har gode erfaringer med modtagelsestilbud af kortere varighed, som er fysisk placeret samme sted som almentilbuddet. Hermed opnår nyankomne elever en hurtigere relation til almentilbuddet, for eksempel ved deltagelse i en række almentimer/fælles aktiviteter eller ved mentorordninger. I modtageklasserne møder børnene andre børn, som de kan spejle sig i. Det bidrager til en faglig og social tryk mellem eleverne, som er et godt udgangspunkt for børnenes fortsatte trivsel efter udslusningen i almenklasserne.

Med afsæt i STROF-modellen kan du i de følgende afsnit læse om en række gode råd og redskaber til det pædagogiske arbejde med børn og unge med flugtbaggrund i skolen.

S Struktur

Når et barn med flugtbaggrund starter i en dansk skole, er alt nyt: skolens medarbejdere, kammeraterne, sproget og de fysiske omgivelser. Derudover er barnets liv, som konsekvens af opbrud, forandringer og uforudsigelighed, ofte præget af kaos. Eleverne har derfor brug for faste rammer og struktur i hverdagen til at skabe ro og tryghed omkring dem. Det giver energi til leg og samvær med de andre børn. Strukturen kan både være synlig og usynlig.

Synlig struktur

- **Indret klasseværelset så det er et trygt sted at være.** Det er vigtigt, at indretningen af klasseværelset signalerer ro og tryghed. Det kan orden, lys, en hyggelig indretning og så lidt omskiftelighed som muligt bidrage til. Piktoagrammer, som beskriver dagens plan, kan også være et godt redskab til at skabe ro omkring dagen i forhold til indhold, lærere og pædagoger, eventuelle vikarer og ændringer i det oprindelige skema.

Skab orden

En nem måde at skabe orden i elevernes ting på er at give dem mapper eller ringbind i forskellige farver til de forskellige fag. Det er en fordel, at farverne går igen på tværs af skolen, også i modtageklasserne. Farverne kan evt. også bruges på skoleskema mv., hvor hvert fag markeres med samme farve som mapperne. På denne måde visualiseres hvert fag tydeligt for eleverne. Hvis I bruger iPad eller pc er det ligeledes vigtigt at hjælpe eleverne med at opbevare og arkivere materialer, så man altid har det, man skal bruge.

- **Undgå for mange store skift i miljø og gruppesammensætning.** Det er en fordel med faste pladser og faste grupper til gruppearbejde over en længere periode, så eleven oplever stabilitet og genkendelighed. For at skabe tryghed er det desuden afgørende med en blivende og kontinuerlig kontakt med voksne. Ved forandringer er det vigtigt i god tid at forberede eleven, og at omorganiseringer er gennemtænkte og veltilrettelagte. Vikarerne bør kende rutinerne og have adgang til materialer, så de kan gennemføre en dag, som ligner den vante.

Elevens plads

Overvej hvilke behov elevernes pladser kan tage hensyn til. Det kan for eksempel være i forhold til kammerater, samarbejde, overblik eller faglige kompetencer og udfordringer. Det er generelt en styrke, hvis elevens plads giver mulighed for både at få hjælp fra og for selv at hjælpe sine sidekammerater. Nogle elever kan desuden have behov for at sidde tæt på døren eller vinduet for at opnå den nødvendige ro.

Usynlig struktur

- **Etabler vaner og rutiner i dagligdagen.** Rutineprægede aktiviteter i løbet af dagen og ugen gør det nemmere for eleverne at orientere sig i hverdagen. Det kan for eksempel være en særlig måde at starte og afrunde dagen eller komme ind fra frikvarter på. En god måde at gøre skiftet til en ny aktivitet tydelig for eleverne er, at alle sætter sig på deres pladser. Det skaber ro og skærper deres nysgerrighed omkring, hvad der nu skal ske.

Der bør også være faste og klare rammer for, hvordan eleverne gebærder sig i klassen. Inddrag gerne eleverne, når klassens regler skal formuleres – f.eks. som farvede plancher i et ”Her gør vi”-sprog – og hæng dem op et sted, hvor alle kan se dem.

- **Skab forudsigelighed.** Det kan være en god idé at gøre sig nogle overvejelser om følgende spørgsmål, når du stiller en opgave eller igangsætter aktiviteter i undervisningen:

- Hvad skal eleven lave?
- Hvorfor skal eleven lave det?
- Hvordan skal eleven lave det?
- Hvem skal eleven lave det sammen med?
- Hvor skal eleven lave det?
- Hvornår skal eleven lave det?
- Hvor lang tid har eleven til at lave det?
- Og hvad kan eleven vælge at lave når opgaven er løst?

Det er forskelligt fra elev til elev, om vedkommende har behov for, at du italesætter alle punkter ned til mindste detalje, men spørgsmålene kan være et godt pejlemærke til at arbejde med tydelighed i undervisningen.

Balance mellem struktur og fleksibilitet

Husk at en god struktur bør afvejes med fleksibilitet, så barnets muligheder for at deltage og byde ind sikres. Det kan for eksempel gøres ved at gribe de idéer, som udspringer i elevernes hoved, og fylde dem ind i den ramme, du har fastlagt. Her kan inddragelse af andre kommunikationsformer som kropssprog, billeder, lyde og konkrete genstande være gode redskaber til at vække børnenes nysgerrighed og opmærksomhed.

Fleksibilitet er også vigtigt, når et barn ikke kan rumme at deltage i det planlagte program. Her kan det være nødvendigt at give eleven mulighed for alternative handlemuligheder eller såkaldte ”smuthuller”. Sørg for på forhånd at have lavet klare aftaler om, hvad eleven i stedet kan lave, hvorhenne og hvor længe. Det kan f.eks. gøres ved at have kort liggende med billeder af en, der hhv. går, løber eller laver sprællemænd. Når barnet har brug for en pause afleverer det for eksempel gå-kortet til læreren og går en kort tur udenfor.

- **Forvent noget af eleven og udfordr på passende niveau.** Børn har behov for erfaringer, som styrker deres følelse af egne evner og handlekraft. Vis at du forventer noget af eleven – på den måde viser du også tillid og anerkendelse. Men det er vigtigt, at krav og forventninger stilles på det rigtige niveau og i passende mængder. Italesæt, at du er parat til at hjælpe, indtil eleven selv kan. De elever, som har det svært fagligt, skal også have mulighed for andre aktiviteter, som får deres særlige evner frem. Små succesoplevelser styrker barnets resiliens.
- **Skab tillid til barnet.** Børn skal have tillid til de voksne, som indgår i deres dagligdag. Vis barnet, at du bekymrer dig og er opmærksom på dets behov. Eleven skal opleve, at du er en voksen, man kan stole på. Det er derfor vigtigt, at du er tydelig og stabil i din rolle, også hvis eleven udviser problematisk adfærd. Her må du sørge for at skabe vished hos eleven om, at jeres relation kan forblive intakt efter konflikten. Kropssprog og toneleje er særlig vigtigt, så længe eleven ikke forstår dansk.

Gode erfaringer med modtagelsestilbud

Det er vigtigt med klare retningslinjer for overgang til almentilbud samt nødvendigt med undervisningsdifferentiering i modtagelsestilbuddet på grund af den ofte store spredning i det faglige niveau. Det kan have stor betydning for elevernes udbytte, at der etableres et tæt samarbejde mellem lærere på tværs af modtagelses- og almentilbud. Eksempelvis ved at følge samme årsplan, tage afsæt i samme materialer og sikre grundig overlevering af viden om elevens forudsætninger og behov i forbindelse med overgangen.

Eleverne kan også have glæde af mentorordninger eller såkaldte klassevenner på tværs af modtage- og almenklasser. Hver elev fra modtageklasserne på skolen kan tilknyttes en almenklasse, hvor de følger en række almenfag, og hvorfra eleven får eksempelvis to klassevenner. Klassevennerne henter modtageklasseeleven i modtageklassen, når eleven skal deltage i undervisningen i almenklassen. Derudover sidder klassevennerne ved siden af eleven til undervisningen og støtter eleven fagligt, for eksempel med praktisk hjælp til løsning af opgaver eller gengivelse af beskeder.

Det er vigtigt at følge op på, hvordan det går med klassevennerne. Det kan for eksempel være en god idé at bytte klassevenner en gang imellem, så alle i klassen får prøvet det, og det bliver et fælles ansvar. På den måde lærer modtageklasseeleven også flere elever i klassen at kende og venskaber kan udvikle sig. Ordningen kan således være en god måde at støtte nye elever i deres læring og tilegnelse af det danske sprog samt fremme den sociale integration af modtageklasseelever i almenklassen.

T Tale og tid

Når børn har været udsat for vanskelige oplevelser, er det vigtigt at kunne tale med en voksen om det. I samspillet med den voksne får barnet mulighed for at ordne og strukturere sine oplevelser og følelser. Det er samtidig væsentligt at give børnene plads til at fortælle om deres interesser, kompetencer og hverdagsliv både før og efter flugten, for på den måde at styrke deres forståelse af dem selv som mere og andet end ofre for krig og flugt.

- **Lyt til barnet.** Når du som lærer taler med flygtningebørn om deres historie, er det vigtigt, at du er i stand til at lytte og hjælpe barnet på vej i sin fortælling. Det kan eksempelvis gøres ved at stille uddybende spørgsmål og ved at vise accept og forståelse overfor elevens oplevelser og følelser. Vær opmærksom på ikke at overreagere, men hjælp gerne eleven med at italesætte det svære f.eks. ved at sige ”hvis det var mig ville jeg have haft ondt i maven” eller lignende.

Det kan være en god idé at italesætte det, man iagttager hos eleven, ved hjælp af generelle termer, ’peer’-referencer eller fortællinger om fiktive virkeligheder. For eksempel kan du fortælle, at du kender til et andet barn, som har oplevet krig eller flugt, og som reagerede på samme måde som den pågældende elev. Det kan give eleven en oplevelse af, at følelserne er normale, og at der er andre i samme situation.

Efter en sådan samtale bør man runde emnet af på en god måde og hjælpe eleven med at komme tilbage til hverdagen og undervisningen igen. Undervisning og løsningen af skoleopgaver kan være det, der skaber ro. Uden at tilsidesætte eller negligere elevens oplevelser kan det vise, at eleven fortsat kan opleve normale situationer, lære og være ligesom andre børn.

- **Undgå at presse barnet til at tale om noget, det ikke har lyst til.** Spørg ind med forsigtighed og lad eleven styre samtalen. Forsøg ikke at komme med gode råd, men vær til rådighed og lyt.

Sidelæns samtaler

For nogle børn kan den direkte øjenkontakt føles ubehagelig eller overvældende. Derfor kan det være en god idé at spørge ind til, hvordan eleven har det, på et tidspunkt, hvor I ikke sidder lige overfor hinanden. Det kan for eksempel være, når I går en runde i skolegården.

- **Lad barnet udtrykke sig med eller uden ord.** Det er forskelligt fra familie til familie, om følelser er noget, man taler om og deler med andre. Begrænsede danskundskaber kan også gøre det svært for eleven at sætte ord på, hvordan vedkommende har det. Understøt alternative udtryksformer hos eleven og vær opmærksom på dennes adfærd. Tal eksempelvis med eleven med udgangspunkt i en konkret handling, leg eller tegning.

- **Inddrag barnets modersmål.** I begyndelsen taler eleven ikke dansk. Eleven er vant til at udtrykke sig på sit modersmål og skal fortsat have lov til dette. Det er med til at styrke elevens generelle sprogkompetencer og er derfor ikke i modstrid med, at eleven skal lære dansk. Aktiv inddragelse og sammenligning af flere sprog i undervisningen giver en bedre læring for alle – også i almenklasserne. Du kan for eksempel bede eleverne om at spørge deres forældre eller undersøge noget hjemmefra, som de kan vise eller fortælle til klassen.

Sange fra hjemlandet

Du kan også inddrage flere sprog i undervisningen ved at bede eleverne sætte en sang på, de godt kan lide, som synges på deres modersmål. Vis interesse og forsøg at lade denne interesse smitte af på de andre elever. Det giver eleven en følelse af at kende noget af værdi, som vedkommende kan bidrage til fællesskabet med.

- **Understøt et mangfoldigt fællesskab.** Hvad end du er lærer i en modtage- eller almenklasse har du mulighed for i undervisningen at tilrettelægge forløb, som rykker ved børnenes rummelighed og respekt overfor hinanden. Det indebærer både at styrke elevernes viden, empati og forståelse for, hvad det vil sige at være flygtning. Men det betyder i lige så høj grad at fokusere på almene aspekter i børnenes liv, som giver elever med flugtbaggrund mulighed for at byde ind med livserfaringer og interesser, der ikke nødvendigvis er formet af krig og flugt.
- **Anerkend elevernes oplevelser med diskrimination.** Oplevelser med diskrimination er desværre et vilkår, som mange minoritetsetniske børn og unge i Danmark lever med. Giv plads til og anerkend elevernes fortællinger om diskrimination og forskelsbehandling i eller udenfor skolen. Lad eleven vide, at det ikke er et problem, som er ligegyldigt, eller som det er elevens eget ansvar at løse.

Vil du og dine kollegaer gerne vide mere om den ulighed, minoritetsetniske børn og unge kan opleve i skolen, og hvad man som skole og lærer kan gøre for at imødegå forskelsbehandling? 'Farvede forventninger' af Laila Colding Lagermann er en bog om emnet, udgivet i samarbejde med Danmarks Lærerforening og Frie Skolers Lærerforening.

Inspiration til undervisningsmateriale

Du kan finde inspiration til undervisningsforløb på refugeeswellschool.org. RefugeesWellSchool er et forskningsprojekt med det formål at skabe viden om, hvordan skoler kan fremme flygtninge og indvandrere i teenagealderens psykosociale trivsel. Projektet er et samarbejde mellem Forskningscenter for Migration, Etnicitet og Sundhed på Københavns Universitet og en række andre europæiske universiteter, som tilsammen har testet og evalueret fem skolebaserede interventioner. Interventionen 'Welcome to school' har for eksempel til formål at styrke nyankomne skoleelevers trivsel og sociale relationer gennem 15 lektioner, hvis temaer spænder mellem alt fra "Mit hjem" og "Venskaber" til "Børns rettigheder" og "Diskrimination". Lærer- og elevmaterialer på dansk er tilgængelige på www.refugeeswellschool.org.

På www.taggodtimod.dk findes desuden en oversigt over undervisningsmaterialer for og om børn med flugtbaggrund udarbejdet af Red Barnet. Materialerne er målrettet både almen- og modtageklasser i skolens indskoling, mellemtrin og udskoling.

Ritualer

Ritualer dækker over alle de gentagne aktiviteter, som går igen i løbet af dagen, ugen og året. Det gælder således både start og afslutning på undervisningstimen og skoledagen, ferier, fødselsdage, skolefester og højtider.

Alle samfund har deres særlige ritualer, og nogle er knyttet til helligdage og højtider. Spørg ind til, hvilke traditioner familien markerer. Dermed viser du interesse for deres baggrund og anerkender, hvad der er vigtigt for dem.

For at skabe et overblik over, hvilke højtider der er repræsenteret i jeres klasse, kan I f.eks. indføre de forskellige højtider i skolens årshjul eller lave jeres egen højtidskalender.

Fejringen af forskellige ritualer er et godt redskab til at arbejde med mangfoldigheden på en skole og til at styrke børnenes nysgerrighed og respekt overfor hinanden. Det er også en god anledning til aktiv inddragelse af forældrene,

hvor I kan trække på deres viden og erfaringer, når I afholder arrangementer i klassen eller på skolen.

📌 Organiseret leg

Ligesom alle andre børn har børn med flugtbaggrund et grundlæggende behov for at føle, at de hører til i sociale fællesskaber. At have venner og nogle at lege eller hænge ud med er afgørende for børnenes tryghed og trivsel i skolen.

Leg og fantasi er samtidig barnets redskaber til at bearbejde voldsomme oplevelser og til at finde måder at håndtere hverdagen på. For flygtningebørn, der har været udsat for store opbrud og måske lever med usikkerhed i det daglige, kan den oplevelse af kontrol, som leg giver, være vigtig.

Lege kan gøre børnene mere bevidste om sig selv ved at sætte deres følelser, krop og fantasi i centrum, ligesom både sociale og sproglige færdigheder styrkes gennem legen.

Men der kan være udfordringer forbundet med at navigere i de nye børnefællesskaber. Både sproglige begrænsninger, usikkerheden for at blive afvist af kammeraterne, uvante lege og eventuelle traumer hos barnet kan påvirke barnets lyst og evne til at indgå i lege med andre. En voksen kan i denne sammenhæng være en stor hjælp i forhold til at organisere lege og gøre dem konstruktive og meningsfulde – både uden for og som en del af undervisningen.

- **Støt aktivt børnenes leg indtil de selv kan overtage den.** Det gælder også den frie leg. Sprogbegrænsninger kan være en barriere for barnet både i forhold til at blive inviteret og at invitere sig selv ind i lege med andre. Derfor er der behov for en tydelig og nærværende voksen, som kan agere mellemlid og hjælpe børnene med at organisere og fastholde legen.
- **Sæt gang i nonverbale aktiviteter.** Nogle elever vil have svært ved at indgå i løse sociale sammenhænge, hvor de selv skal tage kontakt. Du kan med fordel skabe rum for eller sætte gang i kreative eller fysiske aktiviteter, hvor sproget ikke er det bærende element for samværet eller legens udvikling. Skolehaver, fodboldbaner, billedkunstlokaler og sandkasser er eksempler på fysiske rum, som lægger op til dette.

Hjælp til samvær i pausen

Lav et lege-/aktivitetskatalog med et repertoire af lege, aktiviteter og/eller spil, som alle i klassen kender og kan lide at foretage sig i pauserne. Det giver flygtningebarnet mulighed for at tage initiativ til samvær med de andre elever. Flygtningebarnet kan fremvise en bestemt side i kataloget – for eksempel med et billede af et spil UNO – for at spørge, om der er én, der vil spille UNO, eller i de ældre klasser om der er nogen, der vil med i kantinen eller lignende.

- **Lav legegrupper.** I de mindre klasser kan I arbejde med at dele børnene ind i legegrupper, som med forældrenes inddragelse kan gå på tværs af skole og fritid. Det har en særlig betydning for børn at blive inviteret og at få lov til at invitere sine kammerater med hjem efter skole. Og det opbygger børnenes selvværd at føle sig accepteret som mere end bare en klassekammerat.
- **Lad også børn med samme sprog og baggrund lege med hinanden.** Det kan være med til at skabe en tryk base i skolen, så børnene glæder sig til at komme og på sigt give dem mod på at udvide deres relationer.
- **Hjælp til at løse konflikter.** Når lege ender i konflikt, kan der være behov for hjælp fra en voksen til at italesætte og nedtrappe konflikten. Forskellige sproglige forudsætninger hos børnene gør kun dette behov større. Som lærer har man ikke altid overværet den konflikt, som måske bringes med ind i klassen efter et frikvarter. Her kan det være en god idé at få afrundet konflikten, inden du fortsætter undervisningen, så der ikke ligger noget og ulmer mellem eleverne.

CASE: Aleksanders uro nedtrappes

Aleksander er kommet med sin familie til Danmark som flygtning. Han er en kvik dreng, men han har svært ved at koncentrere sig om skolearbejdet og bliver ofte urolig efter kort tids undervisning. Han har da svært ved at sidde stille, afbryder og taler konstant til sin sidemand.

Aleksanders lærere beslutter sig for at møde ham i det urolige og derefter nedtrappe uroen. Når Aleksander begynder at vise tegn på uro, gør de derfor brug af aktive pauser. Først bruges øvelser, hvor pulsen kommer op ved for eksempel løb eller hop, herefter mere rolige øvelser for eksempel i gå-tempo, hvorefter der sluttet af med rolige øvelser med fokus på vejstrækning. Nogle gange deltager hele klassen i de aktive pauser, hvis der generelt er et behov for pause. Andre gange er det kun Aleksander, som er blevet instrueret i, hvordan og hvor længe han skal lave øvelserne. Aleksander får desuden mulighed for at skifte arbejdsstilling i løbet af undervisningstimerne, så han skiftevis sidder, står og ligger på en madras.

- **Inddrag bevægelse i undervisningen.** Det kan være vanskeligt at sidde stille i længere tid ad gangen – især hvis man har koncentrationsbesvær eller andre bekymringer i baghovedet. Muliggør derfor alternative arbejdsstillinger og afhjælp indre uro og kropsspændinger ved at få bevægelse ind i undervisningen. Det kan både gøres ved hjælp af bevægelsesaktiviteter, som integreres i undervisningen, og ved aktive elevpauser, hvor undervisningen kortvarigt afbrydes for, at eleverne kan hoppe, løbe, strække sig eller lignende.

Du kan finde inspiration til strukturerede legeaktiviteter i Dansk Flygtningehjælps metodehæfte 'Ud på gulvet – Lege, der styrker børns sprog og sociale færdigheder' eller i Red Barnets legeskatolog 'LEGE SAMMEN', hvor aktiviteterne er delt op efter, om de er:

- Fællesskabsopbyggende
- Energigivende
- Samarbejdsstyrkende
- Koncentrationsstyrkende
- Beroligende
- Vedrørende beskyttelse og fællesskab

► Gode råd til de strukturerede legeaktiviteter

Vælg aktiviteter som passer til eller kan tilpasses børnenes alder og udviklingsniveau. Fortæl eleverne, at deltagelse i legen er et tilbud, ikke et krav – og at observation også er en form for deltagelse. Det kan for eksempel tydeliggøres ved at lave et særligt område i lokalet, hvorfra man kan iagttage legen, indtil man selv er klar til at deltage. Deltag selv i legen, såfremt det er muligt – din entusiasme smitter af på eleverne og medvirker til at skabe til en tryk og afslappet atmosfære.

F Forældresamarbejde

Som lærer kender man alt til vigtigheden af et godt forældresamarbejde mellem skole og hjem, som bygger på en ligeværdig dialog og gensidigt kendskab til hinanden. For at skabe de bedste rammer for en elev med flugtbaggrund i skolen, er det ligeledes af særlig stor betydning at få etableret et godt samarbejde med forældrene. Forældrene bør inddrages og støttes i jeres fælles indsats for barnets trivsel.

Som alle andre forældre ønsker nytilkomne forældre med flugtbaggrund det bedste for deres børn. Men til forskel fra andre familier skal disse forældre hjælpe deres børn til rette i et samfund, de stadig selv er ved at lære at kende. Familiens møde med skolen er derfor også et konkret møde med en fremmed kultur og et fremmed sprog, og for mange forældre er skole-hjem-samarbejdet et ukendt fænomen med implicite krav og forventninger, som kan være svære at afkode. Og som lærer risikerer man at blive opfattet som en repræsentant for systemet og de myndigheder, familien måske har haft ambivalente oplevelser med.

For at et tæt skole-hjem-samarbejde kan vokse, er det vigtigt at der opbygges en tillidsfuld relation mellem jer og forældrene. Det giver de bedste betingelser for, at børnene kommer til at trives i skolen og fremover.

En god velkomst

Det er af stor betydning for forældresamarbejdet, at eleven og familien får en god velkomst på skolen, hvilket bedst gøres ved hjælp af en fast modtagelsesprocedure. Dette kan for eksempel indebære en velkomstsamtale med den kommende elev og forældre, hvor der er fokus på følgende:

- **Introduktion til skolen.** Introducér familien for skolens formål, rolle, værdier, tilrettelæggelse af undervisning, elevplaner mv. Dette er typisk meget anderledes end det, elev og forældre har været vant til. Spørg ind til forældrenes forventninger, vær nysgerrig på deres erfaringer og tag deres spørgsmål og bekymringer alvorligt. Udgangspunktet er, at det er forældrene som kender barnet bedst. Derfor er det afgørende, at I får indsigt i forældrenes viden og erfaringer som fundament for jeres arbejde.

Tydliggør desuden hvilke forventninger, skolen har til forældrene, og at det indebærer, at forældrene engagerer sig i barnets hverdag, at de deltager i forældremøder og skole-hjem-samtaler, og at de kontakter skolen, hvis der er begivenheder, som påvirker barnet.

- **Få kendskab til familien.** Spørg ind til, hvor familien kommer fra, hvilke sprog, de taler, hvor mange år eleven har gået i skole, og hvornår eleven havde sidste skoledag i oprindelseslandet. Spørg også om eleven kan lide at gå i skole, og hvilke fag eleven er særligt glad for. Hvis forældrene synes, at der er noget vigtigt, I skal vide om deres barn, kan det også komme frem her. Det kan eksempelvis være savn af familiemedlemmer, voldsomme oplevelser under flugten eller familiens forventninger til fremtiden.

- **Indhent oplysninger om eleven.** Undersøg om der allerede findes viden om eleven fra for eksempel tidligere skoler, PPR, kommune eller asylcentre og få forældrenes samtykke til at indhente disse oplysninger. Denne vidensdeling kan medvirke til en bedre kortlægning af elevens kompetencer, faglige niveau og eventuelle udfordringer. Skolen bør have faste procedurer for kortlægningen af nye elever, deling af viden og videregivelse af oplysninger til andre, hvis nødvendigt.

- **Husk opfølgningssamtaler.** Det første møde med skolen kan være overvældende for familien, da alt er nyt og anderledes. Sørg derfor for at afholde en eller flere opfølgningssamtaler, hvor familien får mulighed for at stille nogle af de spørgsmål, de ikke fik stillet ved den første samtale. Her er der desuden mulighed for at følge op på, hvordan familien har det, og hvordan de oplever, at eleven er faldet til i klassen.

Udover den gode velkomst er det i samarbejdet med flygtningefamilier vigtigt at være opmærksom på følgende:

- **God kommunikation.** Det er generelt hensigtsmæssigt at man med korte intervaller får talt i dybden med forældrene. På disse møder udveksles vigtig information, så det er nødvendigt at bestille en tolk til formålet. Spørg forældrene hvilket sprog, de taler, og vær sikker på, at de forstår tolken, inden samtalen. Man kan være tilbøjelig til at gå direkte i gang med mødeplanen, når der er en tolk til stede, men det kan være en god idé at bruge lidt tid på small talk. På den måde får man taget hul på dialogen på en rar måde, og forældrenes oplevelse af at være sat i en klientrolle mindskes.

Husk at de formelle møder ikke kan stå alene. Tilliden og det gensidige samarbejde opbygges gennem de små interaktioner i dagligdagen og en løbende dialog, som bygger på rummelighed og anerkendelse. Det kan f.eks. ske ved arrangementer på skolen, hvor forældrene deltager, eller for de mindre børn ved afhentning i skole eller SFO. For at lette den daglige dialog kan det være nyttigt at anvende billeder og symboler, ligesom at oversætningsværktøjer på telefonen i nogle tilfælde også kan være en hjælp.

- **Spørg.** Du skal ikke være bange for at stille forældrene spørgsmål, så længe det tager udgangspunkt i barnet. Det kan være nødvendigt at spørge ind til tiden i hjemlandet, til selve flugten eller til forventninger til fremtiden for at forstå barnets adfærd. Interesse er også omsorg og anerkendelse.

CASE: Fatme på 'politiarbejde'

Fatme går i 5. klasse. Hun har altid været en sød og omgængelig pige, dog får hun indimellem nogle raserianfald, hvis hun møder modgang eller uretfærdighed. Fatme taler meget, også når hun ikke skal, og hun er hele tiden opmærksom på, hvis nogen ikke gør det, der er anvist. Det er på det seneste taget til, og hun er meget forstyrrende i klassen.

Fatmes mor indkaldes til en samtale på skolen, for at der kan findes en løsning på problemet. Moren fortæller, at hun ofte er ked af det og kommer til at græde foran børnene. Hun savner og bekymrer sig om sin familie i hjemlandet. Hun ønsker ikke at fortælle børnene om sine bekymringer og spørger, om klasselæreren kan tale med Fatme.

Klasselæreren tager nogle samtaler med Fatme, hvor hun fortæller, hvordan børn kan have det, når de bekymrer sig meget for deres forældre. Hun lægger vægt på, at børn ikke har skyld og ansvar i forhold til forældres oplevelser og reaktioner. Fatme kan kramme sin mor, når hun ser, at moren er ked af det, og fortælle hende, at det gør hende ked af det, når moren er ked af det. Klasselæreren taler også med Fatme om, at hun gerne må holde fri for 'politiarbejde' i timerne (hun behøver ikke at holde øje med retfærdighed og de andre elevers handlinger). Lærerne skal nok tage sig af det. I den næste tid taler klasselæreren og Fatme sammen en gang om ugen, og lærerteamet støtter Fatme i 'at holde fri'.

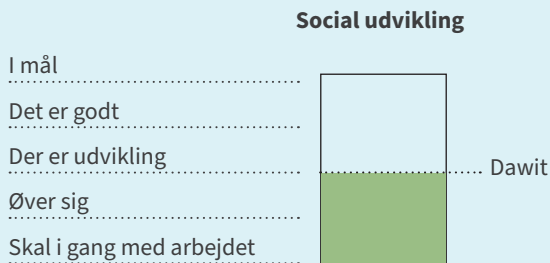
- **Formidl oplysninger om elevens personlige, sociale og faglige udvikling.**

For nogle forældre med flugtbaggrund er det nyt, at skolen også fokuserer på andre udviklingsområder end det faglige. Det er derfor vigtigt at forklare forældrene, at elevens personlige og sociale udvikling også tillægges stor betydning i den danske folkeskole.

Søjler over barnets udvikling

Tydeliggør barnets udvikling for forældrene ved at tegne tre søjler, der markerer de tre udviklingsområder. En søjle udgør således elevens personlige udvikling, den anden elevens sociale udvikling og den tredje er elevens faglige udvikling. Der kan eventuelt tegnes flere faglige søjler. Marker i første søjle den forventede udvikling på et givent klassetrin og vis herefter elevens placering. Kom med eksempler og begrund placeringen. Herefter fortsættes med anden og tredje søjle. Søjlerne giver et klart billede af, hvordan eleven klarer sig på de forskellige områder, og tydeliggør, at eleven kan klare sig rigtig godt på nogle områder, mens der er plads til forbedring på andre.

Eksempel på søjle over social udvikling for Dawit i 4. klasse:

Begrundelse for Dawits placering: *Dawit er i udvikling mod at blive god til at arbejde i en gruppe. Han er begyndt at tage ansvar og medvirker til få gjort opgaverne færdige. Han skal arbejde med at blive bedre til at lytte til de andre i gruppen.*

- **Italesæt det usagte.** Det har stor betydning for en god dialog, at der tages højde for de uskrevne regler, som præger det danske samfund og dermed også skolen. Tal derfor om det underforståede og tag ikke egne selvfølgheder for givet. Det gælder også lavpraktiske informationer såsom mødetider, madpakke og lejrskole.
- **Myndiggør forældrene.** Det er vigtigt at møde forældrene på en måde, så de får tro på egne evner og muligheder for at støtte deres barn. Vær opmærksom på at tilrettelægge dialogen med forældrene på en måde, hvor de har reel mulighed for at bidrage og blive anerkendt for deres bidrag. Her er åbne og nysgerrige spørgsmål generelt en god tommelfingerregel. Et resourcesyn på forældrene – såvel som på børnene – er med til at øge det fælles engagement.
- **Find fleksible løsninger og hav tålmodighed.** Forældre træder ind i skole-hjem-samarbejdet med forskellige forudsætninger, og det skal skolen kunne rumme. Vær varsom med at stemple forældre som ”passive” eller ”dårlige til at komme på banen” og forsøg hellere at finde fleksible løsninger på de udfordringer, som står i vejen for deres deltagelse. Har forældrene ikke mulighed for at hjælpe deres børn med lektierne, kan det imødegås med et tilbud om lektiehjælp efter skole eller i SFO'en. Og en gammeldags kontaktbog kan måske erstatte kommunikationen over Aula, som sjældent er en meningsfuld platform det første stykke tid.

Den fleksible tilgang og differentierede metoder giver forældrene mulighed for at træde ind i skole-hjem-samarbejdet på lige fod med andre forældre, og børnene får det bedre, når lærere og forældre finder løsningerne sammen. Brug klasseteamet til at drøfte hvordan man kan støtte forældrene – er det en skoleopgave, eller er der behov for at inddrage andre i samarbejdet?

- **Skab en inkluderende kultur.** Sørg for at skabe en kultur, der indbyder til, at alle kan være med. Husk tolk ved forældremøder, hvor det ligeledes kan være en fordel at lave en ”bordplan” så forældrene ved, hvor de skal sætte sig. Inddrag forældrenes perspektiver på møderne og vær en aktiv partner i at formidle kontakt til de andre forældre. En analyse fra Børnerådet (2017) viser, at forældres holdninger til flygtninge smitter af på deres børns holdninger og adfærd. Brug jeres råderum til at skabe en positiv atmosfære i forældregruppen omkring modtagelsen af nyankomne børn og familier på jeres skole – det kommer børnene til gode.

Guide til flygtningeforældre

'Forældreguiden' er et selvhjælpsværktøj til flygtningeforældre udviklet af de to anerkendte norske psykologer, Atle Dyregrov og Magne Raundalen i samarbejde med Røde Kors. Guiden fungerer som en håndbog og som en intuitiv app (Parent-Guide), der kan bruges af forældre både under flugten, i asylfasen og efter, at man som familie har fået ophold i Danmark. Guiden er oversat til 12 sprog.

Guiden er tilgængelig på www.rodekors.dk/vores-arbejde/roede-kors-asyl/eksperter-og-viden-i-asyl/foraeldreguiden, hvor du ligeledes finder et E-læringskursus udviklet til at klæde fagprofessionelle på til videreformidling af redskabet.

Fritidsliv

Deltagelse i forenings- og fritidsfællesskaber er med til at øge barnets netværk, trivsel og selvværd. Et aktivt fritidsliv kan desuden bidrage til at styrke barnets sproglige udvikling og forståelsen for det danske samfunds normer og uskrevne spilleregler. Skolen kan spille en vigtig rolle i relation til at introducere barnet og familien for, hvilke fritidsmuligheder der findes i lokalområdet. Det kan eksempelvis ske ved planlagte forældremøder, hvor der sættes lidt tid af til emnet.

I nogle familier risikerer en stram økonomi at stå i vejen for børnenes deltagelse i fritidsaktiviteter. Derfor har en række kommuner implementeret en såkaldt fritidspasordning, som skal hjælpe udsatte børn og unge ind i fritidslivets fællesskaber via et kombineret tilbud om fritidsvejledning og økonomisk støtte til f.eks. kontingent og udstyr. Undersøg hvad mulighederne er i jeres kommune.

DRC Dansk Flygtningehjælp driver desuden Fritidspuljen, som giver kontingentstøtte til flygtningebørn i alderen 0-17 år, hvis en eller begge forældre modtager overførselsindkomst eller hvis barnet er uledsaget mindreårig. Læs mere om fritidspuljen på www.drc.ngo/fritidspuljen.

En del foreninger og organisationer – herunder Red Barnet, Røde Kors, DRC Dansk Flygtningehjælp og deres respektive ungdomsorganisationer – arrangerer frivillig-baserede grupper og fællesskaber rundt omkring i landet, der har et særligt fokus på inddragelse af børn og unge med flugtbaggrund. De frivillige fællesskaber giver børnene et frirum, hvor de kan glemme bekymringer og svære oplevelser og i stedet bruge tiden sammen omkring aktiviteter som spil, udflugter, idræt og madlavning.

Leg og Læring

'Leg og Læring' er klubaktiviteter for flygtningebørn i alderen 6-16 år, som støtter børnene i at falde godt til i Danmark. Børnene bliver tilknyttet en klub, hvor de sammen med andre flygtningebørn kan være nogle timer om ugen og deltage i hyggelige lege og aktiviteter arrangeret af frivillige fra DRC Dansk Flygtningehjælp. Leg og Læringsklubber er til stede i flere kommuner på tværs af landet.

Børn og unge med flugtbaggrund kan også have glæde af at deltage i fora, hvor de sammen med andre på deres alder kan dele udfordringer og bekymringer, og støtte hinanden i at håndtere disse.

MindSpring-forløb

MindSpring er et psykosocialt gruppeforløb, hvor flygtninge kan få ny indsigt, viden og bevidsthed om egne psykosociale reaktioner på krig, flugt og eksiltilværelse samt betydningen af sociale netværk. MindSpring-grupper ledes af frivillige MindSpring-trænere med samme baggrund og sprog som deltagerne. Der arrangeres MindSpring-forløb for både børn 9-14 år, unge og forældre. Se mere på www.mindspring-grupper.dk.

Særligt om unge flygtninge og uledsagede mindreårige

Unge med flugtbaggrund er først og fremmest teenagere med individuelle behov, drømme og ambitioner som alle andre unge. De skal derfor modtages og behandles som skolens øvrige elever. Dernæst er de flygtninge, hvorfor det kan være givtigt at være opmærksom på de udfordringer, de kan have, og tilrettelægge undervisningen og det sociale liv omkring skolen med blik for dette. De følgende afsnit vil derfor beskrive, hvad du som fagperson skal være opmærksom på i arbejdet med unge flygtninge, herunder uledsagede flygtningebørn.

Generelt om unge med flugtbaggrund

At gå fra at være barn til voksen er en identitetsdannelsesproces for alle. Men for unge med flugtbaggrund gælder det at denne proces forløber på et skrøbeligt tidspunkt i livet, hvor de ikke har adgang til mange af deres etablerede relationer, vante omgivelser og den kendte kultur og det samfund, som de er vant til at gebærde sig i. Nogle har måske i flere år levet et ustabil liv uden mulighed for at udvikle og forfølge drømme og mål i livet. At skulle genetablere sit liv i et nyt land, mens man er ung og afprøvende kan være en sårbar situation at stå i, hvor man let påvirkes af sine omgivelser og også nemt kan miste fornemmelsen af, hvem man er.

De unge kan blive forvirrede omkring deres identitet, tage et for stort ansvar og stille for høje krav til sig selv. Det betyder, at de ofte tidligt indtager en voksenrolle og dermed modnes hurtigere end deres jævnaldrende.

Mange unge har store forventninger til livet i Danmark og den fremtid, som står for døren. På trods af den smerte, de har gennemlevet, vil mange føle sig heldige over at være kommet til Danmark og taknemmelige for de nye muligheder, som tilværelsen her byder på. Samtidig vil de unge kunne opleve at føle

sig fastlåst i nogle strukturer, der begrænser dem i at udleve deres drømme og ambitioner. Det kan f.eks. være manglende dansk kundskaber, tabt skolegang, fremmedhed og diskrimination.

Det er vigtigt at drage omsorg for og anerkende de unge, når de oplever at miste modet eller bliver skuffede og frustrerede over det træge system og den enorme indsats, det kræver at integrere sig med uddannelse, job og danske venner.

Betydningen af relationer

Mange af de unge oplever en mangel på forbilleder – at have nogen at se op til. For hvem omkring dem har været i den samme situation som dem, forladt sit hjemland og etableret et nyt og velfungerende liv i Danmark? Forbilleder fra hjemlandet kan måske virke betydningsløse, forældrene kender ikke til Danmark og kan være svære at relatere sig til, og netværket i Danmark er endnu snævert. Derfor må de skabe egne forbilleder, ideer og drømme om, hvordan livet og fremtiden skal se ud for dem.

Her er den unges nye og eksisterende relationer i Danmark meget afgørende. Relationer – til venner, professionelle, forældre og andre voksne – er med til at forme den unges identitet og bekræfte den unges oplevelse af sig selv. Derfor er stærke og sunde relationer til betydningsfulde voksne eller til givende fællesskaber særligt afgørende for de unges videre udvikling.

Værdier og valg

I Danmark står de unge overfor en række nye værdier og normer, med hvilke der følger nye valg og beslutninger. De unge kan opleve at skulle vælge mellem på den ene side hensyntagen og værdsættelse af deres kulturelle baggrund og rødder. Og på den anden side et tilvalg af danske værdier, som led i at finde sig til rette, være en del af fællesskabet og integrere sig i Danmark. De skal forholde sig til en dansk ungdomskultur, som for nogle vil adskille sig væsentlig fra, hvad de kender fra deres hjemland. Mange får måske deres første møde med fester, alkohol, rygning og kærester.

Det er vigtigt at støtte de unge i muligheden for at kunne integrere værdsættelsen af kulturelle rødder og værdisæt fra hjemmet med deres øvrige sociale liv i Danmark. Det skaber det bedste udgangspunkt for en stabil identitetsdan-

nelse. Udvis forståelse og anerkendelse og hjælp den unge med at navigere i de forskellige sæt af muligheder, forventninger og krav, der kan være i skole og hjem.

Om negativ social kontrol

Hvis den unge underlægges familiens kontrol i en grad, som begrænser den enkeltes adfærd, valg og rettigheder af hensyn til familiens ære, er der tale om negativ social kontrol. Negativ social kontrol kan være så omsiggribende, at den unge udsættes for psykiske eller fysiske overgreb. Det kan have alvorlige konsekvenser for den unge, som kan udvikle modløshed, tristhed, stress og angst.

Negativ social kontrol kan komme til udtryk som:

- Familien overvåger brug af mobil og computer
- Krav om bestemt påklædning
- Forbud mod at gå andre steder hen uden for skolen i fritiden
- Trusler, chikane og fysisk vold
- Søskende opfordres eller tvinges til at holde øje med hinandens adfærd
- Følelsesmæssigt pres fra familien, der pålægger den unge skyld- og skamfølelser
- Familien isolerer eller udstøder den unge

Faglig sparring om æresrelaterede konflikter

Hvis du står over for en ung, som du mistænker udsættes for negativ social kontrol, og du har brug for sparring, kan du få gratis, professionel rådgivning hos RED Center.

Læs mere på www.red-center.dk eller ring på telefonnummer 70 27 76 86. RED Center tilbyder desuden en anonym, døgnåben hotline til unge på telefonnummer 70 27 76 66.

Særligt om uledsagede flygtningebørn

Uledsagede børn og unge med flugtbaggrund er mindreårige flygtninge, der kommer til Danmark uden deres forældre eller primære omsorgspersoner. Hovedparten af de uledsagede er over 15 år, når de kommer til landet, og langt de fleste er drenge. I det danske offentlige system anses de for at være børn med

alt hvad det indebærer af regler, krav og omsorg.

Uledsagede flygtningebørn står i en særligt sårbar situation, da de foruden deres oplevelser fra hjemlandet, flugten og vejen gennem asylsystemet, kommer til et fremmed land uden deres familie. De skal altså håndtere ensomhed og savn af deres familie og venner samtidig med, at de uden støtte fra deres nærmeste skal tilpasse sig et nyt land, hvis sprog, sociale normer og kultur, de ikke kender.

Uledsagede flygtningebørn har således et særligt behov for få etableret et netværk, som kan skabe den følelse af sikkerhed, tryghed og forudsigelighed, som de mangler, grundet deres eksiltilværelse uden familie.

Selvom uledsagede flygtningebørn er en af de mest sårbare flygtningegrupper, er de ofte også meget målrettede, selvstændige og ressourcestærke – de har klaret flugten alene. Og de har haft en drøm om at få en bedre tilværelse end den, de er flygtet fra. Ofte har de derfor store forventninger til en hurtig integration i Danmark med uddannelse og arbejde, så de kan klare sig selv. Dette kan komme til udtryk som en stærk motivation men også som utålmodighed. Og det kan være svært, hvis forventningerne viser sig ikke umiddelbart at blive indfriet.

Tilbud til unge flygtninge

DFUNK, Dansk Flygtningehjælp Ungdom, tilbyder bl.a. lokale ung-til-ung-grupper, hvor unge flygtninge møder andre unge (både etnisk danske og unge med flygtningebaggrund). Her deltager de i forskellige fritidsaktiviteter, såsom udflugter, fællesspisning, sport og spil. DFUNK arrangerer også hvert år sommercamps for unge med og uden flugtbaggrund mellem 16 og 30 år. Læs mere på www.dfunk.dk.

Unge flygtninge kan have glæde af at deltage i fora, hvor unge, der oplever de samme problemstillinger som dem selv, mødes og støtter hinanden. Læs mere om det psykosociale gruppeforløb MindSpring under afsnittet 'Fritidsliv'.

Flygtninge og traumer

Det vurderes, at ca. 30-45 procent af de flygtninge, der kommer til Danmark, er traumatiserede som følge af deres oplevelser. Traumer er en normal reaktion på unormale hændelser, og hos nogle forsvinder reaktioner og symptomer efter nogen tid. Ordet traume refererer til alle former for følger efter en voldsom oplevelse og kan komme til udtryk både fysisk og psykisk.

Flygtninge, der har langvarige psykiske følger af en eller flere traumatiske begivenheder eller meget stressfyldte livsomstændigheder, kan få diagnosen post-traumatisk belastningsreaktion (Post Traumatisk Stress Disorder, PTSD). PTSD rummer blandt andet følelser af intens frygt, hjælpeløshed, rædsel samt tab af kontrol, og indebærer følgende symptomer:

- **Øget stress**, som kan komme til udtryk ved søvnbesvær, nedsat koncentrationsevne og følsomhed over for visse sanseindtryk.
- **Genoplevelsesfænomener**, hvor den traumatiserede genoplever traumatiske hændelser, eksempelvis gennem mareridt og flashbacks.
- **Undgåelsesreaktioner**, der anvendes som forsvarsmekanisme. Den traumatiserede vil forsøge at undgå tanker, aktiviteter og følelser, der kan fremkalde minder fra tidligere ubehagelige begivenheder.

Børn kan også være traumatiserede

Børn kan også være traumatiserede på grund af de oplevelser, de har med i bagagen. Typiske traumatiske oplevelser for flygtningebørn kan være forældres eller nære slægtninges død, at være udsat for eller overvære vold eller overgreb, at skulle leve adskilt fra sin familie i længere tid, deltagelse i krigshandlinger, fattigdom og nød på grund af krig, samt selve flugten.

Diagnosen PTSD stilles til både børn og voksne. Symptomerne hos børn ligner i høj grad dem, der ses hos voksne, og hører ligeledes til inden for kategorierne stress, undgåelsesadfærd og genoplevelsesreaktioner. Børn er særligt udsatte, og traumatiske oplevelser kan få betydning for deres emotionelle og kognitive udvikling. I det daglige arbejde med flygtningebørn er det derfor vigtigt at kunne genkende symptomer på traumer og PTSD, så der kan gribes ind med den rigtige hjælp i tide.

Sekundær traumatisering

Flygtningebørn kan være udsat for både primær og sekundær traumatisering:

- **Primær traumatisering** relaterer sig til barnets direkte personlige traumatiske oplevelser.
- **Sekundær traumatisering** henviser til et barn, der traumatiseres som følge af sin opvækst hos traumatiserede forældre eller nærmeste omsorgspersoner. Man kan sige, at traumer 'smitter'. Børn født i Danmark af traumatiserede forældre, kan altså godt være sekundært traumatiserede.

Børn af traumatiserede forældre kan opleve, at forældrenes traumer videregives til dem gennem forældrenes reaktioner, symptomer og manglende følelsesmæssige nærvær og opmærksomhed. Er forældrene stressede og anspændte, vil børnene ofte være nervøse og på vagt. Også forældres beretninger om grusomme oplevelser, såsom tortur, vold og overgreb, kan påføre barnet sekundær traumatisering. Derudover vil nyhedsudsendelser fra hjemlandet præge stemningen i hjemmet og dermed påvirke både forældre og børns psykiske tilstand.

Fremtræden i hverdagen

Det kan være svært at spotte det traumatiserede barn, da børn reagerer forskelligt på deres traumatiske oplevelser, ligesom symptomerne vil variere og er afhængige af alder og udviklingstrin. Mange børn ønsker desuden ikke at bekymre de voksne omkring sig, hvorfor de forsøger at skjule deres vanskeligheder ved at indgå i hverdagslivet og fremstå så upåvirkede som muligt. Endelig kan forældre have svært ved at forholde sig til deres børns smerte, hvis de selv har manglende overskud på grund af egne traumer eller eksilstress. Det er derfor ikke sikkert, at forældrene fortæller om deres børns traumer, når børnene begynder i skole eller daginstitution.

Der er en række tegn på traumer, der er typiske for børn. Det drejer sig om manglende evne til at koncentrere sig og optage ny information. Søvnproblemer og mareridt forekommer ofte, og børnenes udvikling kan desuden stagnere eller regrediere.

Børn reagerer overordnet set ved enten at internalisere eller eksternalisere deres symptomer. Nogle børn har symptomer på både internalisering og eksternalisering.

Internalisering

Internalisering af symptomer kan komme til udtryk ved:

- Tilbageholdenhed
- Tegn på depression (barnet er træt, uopmærksom, udviser manglende interesse og hjælpeløshed over for nye opgaver)
- Angst (f.eks. for at være alene)
- Indesluttethed og vanskeligheder ved social kontakt
- Bebrejdelser og skyldfølelse
- Monoton leg
- Muskelspændinger
- Diffuse smerter og somatiske klager (f.eks. hoved- eller mavepine)

Eksternalisering

Eksternalisering af symptomer kan genkendes ved:

- Uro og hyperaktivitet (barnet har svært ved at sidde stille og taler konstant)
- Øget alarmeredskab (barnet farer hurtigt sammen og ser sig nervøst omkring ved den mindste støj eller bevægelse i lokalet)
- Let vakt ophidselse og vrede
- Konfliktsøgende adfærd

Små interventioner med stort potentiale

Som lærer eller pædagog er du ikke terapeut, og det er vigtigt, at det traumatiserede barn bliver henvist til professionel hjælp og støtte. Men din tætte relation med barnet i dagligdagen giver dig mulighed for at fremme barnets beskyttelsesfaktorer og på den måde forebygge, at traumerne vokser sig større. Børn, der lider af traumer, har som alle andre børn brug for at være omgivet af forståelse, tryghed og normalitet.

STROF-modellen er et godt udgangspunkt for arbejdet rettet mod at fremme beskyttelsesfaktorer omkring barnet. Alligevel kan der sommetider være behov for en ekstra indsats eller små drypvise og gentagne interventioner i det daglige, der kan hjælpe barnet med at regulere sit nervesystem. Dem behøver man ikke være terapeut for at udføre.

- **Arbejd med børnenes følelser.** Børn har ofte et begrænset ordforråd for deres tanker og følelser, og nogle har svært ved at aflæse andre børn og voksne. Det er en god idé at arbejde aktivt med at hjælpe børnene til at kunne udtrykke egne og aflæse andres følelser. Her kan du for eksempel anvende det pædagogiske værktøj Face:it – et metalansigt med 11 flytbare magneter, med hvilke man kan danne forskellige ansigtsudtryk. Ansigtet giver barnet mulighed for at eksternalisere de følelser, som kan være svære at rumme eller sige højt. Læs mere om Face:it på www.mererobust.dk

- **Hjælp til at berolige nervesystemet.** Genoplevelsesfænomener i form af angstanfald og flashbacks er hverdag for mange traumatiserede flygtningebørn. Når barnet gennemgår et angstanfald, formørkes hjernen og barnet mister kontrol over sig selv og sine omgivelser – enten ved at trække sig ind i sig selv eller ved udadreagerende adfærd.

Lægger du mærke til, at barnet er på vej ind i eller midt i et angstanfald, er det vigtigt at du selv bevarer roen, taler med en blød stemmeføring og har et roligt åndedræt – bed f.eks. barnet om at trække vejret sammen med dig. Din ro og dit nærvær er med til at nedregulere barnets nervesystem. Du kan også bede barnet om at fokusere på noget konkret i rummet eller udenfor, som barnet sanser – hvad kan du se/høre/mærke lige nu? Lad f.eks. barnet klemme en bold, drikke et glas koldt vand, eller gå sammen ud på græsset med bare fødder. Når sanserne aktiveres, hentes barnet ud af hjernens alarmtilstand og tilbage til her og nu.

Via DIGNITY-bloggen på folkeskolen.dk kan du få flere gode råd til, hvordan man som lærer eller pædagog kan hjælpe et barn, der reagerer på sine traumer i daginstitutionen eller skolen.

- **Forebyg et ureguleret nervesystem.** I det omfang din rolle og tid tillader det, kan du arbejde forebyggende med at regulere barnets nervesystem og dermed strække grænserne for hvor meget stimuli, det kan rumme. Her kan enkle aktiviteter med temposkift, som øver barnet i at balancere sit energiniveau være gode. Det er vigtigt, at barnets grænser ikke overskrides. Undgå derfor at stille krav, som barnet ikke er i stand til at honorere.

Et eksempel på en aktivitet er at puste med sæbebobler. Den voksne puster sæbebobler ud foran barnet. Legen starter stille og barnet må kun bruge en

finger til at prikke sæbeboblerne med. Legen bliver vildere og til sidst må barnet ramme sæbeboblerne med begge hænder.

Sæbebobler er gode til de små stille kontaktøjeblikke med børn. Specielt kan denne leg være god for børn, der har meget energi. De kan trænes i at gå efter blot én sæbeboble ad gangen. Man kan også starte legen mere vildt. Lad eventuelt barnet dreje rundt som en flyvemaskine og se hvor mange sæbebobler, der kan prikkes. Bagefter kan man sige, at nu er det kun albuer, der må ramme, derefter kun hænder og til sidst én pegefinger, der lige så stille prikker en sæbeboble. For mere tilbageholdende børn kan man starte legen roligt, og lade den blive vildere og vildere.

Tag udgangspunkt i barnets handlemønster

Det er generelt en god huskeregel, at tilbageholdende børn skal mødes, der hvor de er. Altså forsigtigt og uden at presse på. Derefter kan legen gøres vildere. Udadreagerende børn skal derimod mødes i det vilde og derefter hjælpes til at strukturere legen og gøre den roligere. Derefter kan man altid gøre legen lidt vild igen.

Du kan finde inspiration til flere aktiviteter i 'Brain-Works Praksisguiden' udgivet af DRC Dansk Flygtningehjælp.

Case: Struktureret leg hjælper søskendepar

En familie er kommet til Danmark som flygtninge. Faren er kommet hertil først og har efterfølgende fået sin kone og to børn familiesammenført. Undervejs har de opholdt sig i en flygtningelejr i nærområdet, hvor de har levet under kummerlige vilkår.

Da moren og børnene ankommer til Danmark, er pigen syv år, og drengen fire år. Hverdagen i Danmark er udfordrende, og faren begynder at være voldelig over for moren, som må flytte på krisecenter med børnene. Børnene reagerer forskelligt på det, de har oplevet. Den fire-årige dreng er meget udadreagerende. Han har svært ved at sidde stille og slår sin mor og søster. Søsteren på syv år er indelukket, tilbageholdende og agerer som en lille voksen, der blandt andet tager ansvar for sin lillebrors adfærd.

Indsatsen er vidt forskellig i forhold til de to børn. I aktiviteter med drengen bliver han mødt, hvor han er, det vil sige i det vilde. De traumatiske oplevelser, han har haft, sidder i kroppen, som hele tiden er i gang. Inden de organiserede aktiviteter går i gang, opfordres han for eksempel til at hoppe så højt, han kan. Gennem strukturerede legeaktiviteter trænes han i at blive mere rolig og i at kunne kontrollere sin krop. Drengen er stadig udadreagerende, men har lært at kunne regulere det.

I indsatsen over for pigen er det først og fremmest vigtigt at tage ansvaret fra hende ved at give udtryk for, at det er de voksne, der bestemmer og strukturerer aktiviteterne. Hun mødes i det rolige. Uden at blive presset til noget, opfordres hun til at blive vildere og vildere. Pigen har lært at give ansvar fra sig og hviler nu i, at det er de voksne, der bestemmer.

Det afgørende er i begge tilfælde, at børnene bliver mødt af voksne, som de har en god kontakt med, og som udtrykker glæde og nærvær i samværet med børnene. Små øjeblikke med voksenkontakt udvikler børns hjerne.

- **Aktiviteter med hele børnegruppen.** Som lærer eller pædagog kan tiden være knap, og det er måske sjældent du har barnet på egen hånd. Derfor er det en god idé at tænke i energiregulerende aktiviteter, der kan foregå sammen med hele børnegruppen – f.eks. åndedrætsøvelser eller stop-dans, som styrker børnenes kropsbevidsthed. At turde mærke sin krop og sine egne grænser er nemlig en væsentlig forudsætning for at kunne regulere sin tilstand. For nogle børn vil aktiviteten være en tiltrængt pause, mens den for andre gør noget særligt.

Eksempel på øvelse til at finde ro og balance

Stå med begge fødder tungt på gulvet. Træk vejret dybt et par gange (vis tydelig ind- og udånding). Sæt den ene fods hæl oven på vristen af den anden fod og find balancen. Træk vejret dybt to-tre gange (kan gøres sværere ved at lukke øjnene). Skift så det nu er modsat hæl på modsat vrist og gentag vejtrækning. Slut af med at stå med begge fødder tungt i gulvet, træk vejret dybt ind, mens der med arme og hænder laves en ”trækroner” over hovedet. Pust ud mens ”trækronen” åbner sig, og fingrene vipper, dvs. ”bladene falder af”, og armene sænkes ned langs siden. Gentag.

Når der er behov for en terapeutisk intervention

En del børn kan hjælpes tilstrækkeligt gennem socialpædagogiske tilgange som f.eks. STROF-modellen, men det er vigtigt at holde øje med dem. Hvis et barns symptomer er vedvarende, er tidlig opsporing vigtigt, så barnet kan få den nødvendige hjælp og støtte.

- **Brug din faglighed.** Som lærer eller pædagog skal du bruge din faglighed og den viden, du i forvejen har om udsatte børn og unge, og gå frem på samme måde, som du ville gå frem ift. andre børn og unge i mistrivsel. Der skal så vidt muligt efterstræbes et tværfagligt samarbejde mellem de fagpersoner, som kender barnet og familien. Det vil altså sige et samarbejde mellem lærere, pædagoger, PPR-psykolog, sagsbehandler og kontaktperson eller familiekonsulent, hvis familien har sådan en.

- **Identifikationsværktøj og oplysning til fagpersoner.** Styrelsen for International Rekruttering og Integration (SIRI) har udviklet et screeningsværktøj og en opsporingspjece til tidlig identifikation af personer, der er i risikozonen for at udvikle eller lide af traumer. Materialerne er udviklet specielt til fagpersoner uden medicinsk eller psykologfaglig baggrund og kan derfor være et redskab, som I kan tage udgangspunkt i på jeres skole eller daginstitution. Find værktøjet, pjecen og den medfølgende vejledning her: www.integrationsviden.dk/indsatser-til-sarbare-familier/modelprojekt-for-traumatiserede-flygtninge/identifikationsvaerktøj
- **Inddrag forældrene.** Når I vurderer, at et barn har behov for specialiseret terapeutisk behandling, bør første skridt være at tage en nænsom samtale (og gerne flere) med forældrene, hvor I ærligt og åbent forklarer, hvad I oplever, uden at sygeliggøre barnet eller familien. Sig f.eks. noget i retning af ”I har jo været meget igennem, og det er muligt at jeres barn reagerer på det nu.” Forældrene spiller en vigtig rolle, når barnet skal henvises til behandling gennem egen læge, så det er vigtigt, at de er trygge ved processen og ikke føler sig anklaget på deres forældreve.

Generelt bør hjælp til et traumatiseret barn altid omfatte hjælp til barnets forældre, som har brug for vejledning og støtte til hvordan de hjælper deres barn bedst muligt. Det er også vigtigt at afdække, om der er en traumehistorik i familien, så spørg forældrene ind til, om de har været udsat for voldsomme oplevelser. En del forældre vil selv have et behov for behandling eller rehabilitering.

I nogle tilfælde vil et specialiseret familiebehandlingstilbud være den bedste løsning. Der findes rehabiliteringscentre for traumatiserede flygtninge i alle regioner. Find en oversigt over specialiserede tværfaglige behandlingscentre for flygtninge med traumer på www.drc.ngo/cuf. Familien kan henvises gennem egen læge.

- **Ved mistanke om vold i hjemmet.** Det har alvorlige konsekvenser for et barn at være vidne til eller udsat for vold i hjemmet. Der kan være en øget forekomst af vold i traumeramte familier. Har du mistanke om vold eller alvorlig mistrivsel i hjemmet gælder den skærpede underretningspligt. Søg kollegial og professionel rådgivning, hvis du er i tvivl.

Pas på

Pas på dig selv – du er ikke terapeut

Det er berigende og fagligt udfordrende at arbejde med børn med flugtbaggrund. Du gør en forskel, fordi du møder barnet hver dag.

I forbindelse med samtaler med børn og forældre vil du opleve, at nogle er mere åbne om deres fortid end andre. Nogle har ikke lyst til at fortælle om sig selv, mens andre har et behov for at fortælle deres historie i detaljer. Forsøg at imødekomme begge dele, men vær opmærksom på, at du som pædagog eller lærer ikke er terapeut. Har du mistanke om, at et barn eller en forælder er traumatiseret, bør du viderehenvise til specialiserede fagfolk, der kan give en målrettet terapeutisk behandling.

Når mennesker involveres i andres glædelige som sørgelige historier, er det naturligt at blive følelsesmæssigt berørt. Vær opmærksom på, om du bliver rørt i en sådan grad, at du oplever ikke at kunne håndtere dine følelser. Professionelle kan også blive sekundært traumatiserede. Det er derfor vigtigt at tale sammen om nye problemstillinger, svære historier og andet, der fylder ved modtagelsen af familier med flygtningebaggrund. Gør brug af kollegial sparring og hvis muligt også supervision. Inddrag ledelsen i særligt svære sager og efterspørg retningslinjer for håndtering af særligt sårbare børn, hvis sådanne ikke allerede findes.

Pas på barnet – det er ikke tolk

En forudsætning for et godt forældresamarbejde er, at personale og forældre kan forstå hinanden. Skolen og daginstitutionen har pligt til at gøre sig forståelige og sikre, at I forstår, hvad forældrene siger.

I samtaler med forældre, der ikke taler dansk, er det nødvendigt at anvende tolk. Spørg forældrene, hvilket sprog de taler, og vær sikker på, at de forstår

tolken inden samtalen. Det kan være en god idé, at den enkelte skole eller daginstitution udarbejder en politik for anvendelse af tolke, så personalet kan agere ud fra faste retningslinjer.

For at undgå, at børn involveres i emner, som er forbeholdt voksne, må hverken barnet eller ældre søskende anvendes som tolk. Det gælder også i den daglige dialog, hvor det kan virke uskyldigt at lade barnet oversætte beskeder om manglende idrætstøj, madpakke eller lignende. Dette er vigtigt for at undgå, at barnet pålægges en rolle og et ansvar, som det ikke har forudsætningerne for at kunne håndtere.

Mere viden om og for flygtninge

Litteratur og materialer for dig og dine kollegaer

Blauenfeldt M., Priskorn S. og Svendsen G. (2013) *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*, 2. udgave, Hans Reitzels Forlag, 2013

Blauenfeldt M., Hansen S., Montgomery E., Ryding E. og Thulin J. (2017): *Flygtningebørn i Folkeskolen: Læring og trivsel i nye omgivelser*, 1. udgave, 1. oplag, Dafolo

Saadatjou G., Johnsen S. O., Balouch M., Thorsen P., Thulin J. Badstue M. (2022): *Brain-Works – Praksisguide*, Dansk Flygtningehjælp

Granum M. og Siem M. (2013): *Ud på gulvet. Lege der styrker børns sprog og sociale færdigheder*. Integrationsnet – En del af Dansk Flygtningehjælp

Jørgensen N.J. og Bregnbæk S. (2020): *Flygtningebørn i danske daginstitutioner – Pædagogiske dilemmaer og balancegange*, 1. udgave, 1. oplag, Dafolo

Lagermann, L. C. (2019): *Farvede Forventninger*, Aarhus Universitetsforlag A/S

Montgomery E. og Linnet S. (2012): *Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle*, Hans Reitzels Forlag

Red Barnet: *Lege Sammen – et katalog over strukturerede legeaktiviteter, der styrker børns trivsel og samarbejdsevner*

Social- og Integrationsministeriet (2012): *Tolkeguide – Håndbog om tolkning i den kommunale indsats*

Nyttige hjemmesider

Dfunk.dk

Drc.ngo/cuf

Drc.ngo/integration

Integrationsviden.dk

Mindspring-grupper.dk

Nyankomneforældre.dk

Refugeeswellschool.org

Taggodtimod.dk

Blog.folkeskolen.dk/dignity---dansk-institut-mod-tortur

Rådgivning for professionelle

Center for Udsatte Flygtninge:

Telefon: 3373 5339,

mail: udsatte@drc.ngo

VISO:

Telefon: 7242 4000,

mail: viso@socialstyrelsen.dk

Anvendt litteratur

Blauenfeldt, M. (2015): *Børn i traumeramte flygtningefamilier, i Udsatte børn og unge – en grundbog*, redigeret af Erlandsen, T., Jensen, N. R., Langager, S. og Petersen, K.E, 1. udgave, 4. oplag, Hans Reitzels Forlag

Blauenfeldt M., Priskorn S. og Svendsen G. (2013): *Traumatiserede flygtninge og socialt arbejde*, 2. udgave, Hans Reitzels Forlag

Blauenfeldt M., Hansen S., Montgomery E., Ryding E. og Thulin J. (2017): *Flygtningebørn i Folkeskolen: Læring og trivsel i nye omgivelser*, 1. udgave, 1. oplag, Dafolo

Borsch A.S., Vitus K. og Skovdal M. (2021): *School caringscapes: Understanding how time and space shape refugee and immigrant adolescents' caring practices and wellbeing in Danish schools*, vol. 2 i Wellbeing, Space & Society

Børnerådet (2017): *Du kan godt sige til dem, der er ingen forskel mellem os og dem*, rapport

Børnerådet (2017): *Man skal ikke se ham som en flygtning, men som en potentiel ven*, analysenotat i Børneindblik 5/17

Gustafsson L.H, Lindkvist A og Böhm B. (1987): *Barn i krig. Röster och fakta*, Rädda Barnen og Verbum Gothia. (Bogen beskriver bl.a. den oprindelige STOP-model, som STROF-modellen er inspireret af)

Hav S. (2021): *25 spørgsmål og svar om flygtninge*, DRC Dansk Flygtningehjælp

Jørgensen N.J. og Bregnbæk S. (2020): *Flygtningebørn i danske daginstitutioner – Pædagogiske dilemmaer og balancegange*, 1. udgave, 1. oplag, Dafolo

Lynnebakke B., Pastoor L. D. W. og Eide K. (2020): *Young refugees' pathways in(to) education. Teacher and student voices: Challenges, opportunities and dilemmas*. CAGE Project Report Study 3a. MESU, University of Copenhagen

Montgomery E. (2000): *Flygtningebørn. Traume-udvikling-intervention*, 1. udgave, 1. oplag, Dansk psykologisk oplag

Montgomery E. og Linnet S. (2012): *Børn og unge med flygtningebaggrund. Anbefalinger til professionelle*, Hans Reitzels Forlag

Rambøll (2015): *Litteraturstudie om modtagelsestilbud for nyankomne elever*

Shapiro D.K. (2018): *Når børn med flygtningebaggrund møder skolen*, Red Barnet

Thingstrup, S.H., Kampmann, J. og Vilholm, F.L. (2017): *Asylpædagogik i Røde Kors* (rapport), UCC, RUC og Røde Kors

DRC DANSK
FLYGTNINGE
HJÆLP

Integration

DRC Dansk Flygtningehjælp
Center for Udsatte Flygtninge

Borgergade 10, 3. sal
1300 København K

Telefon: +45 3373 5339
E-mail: udsatte@drc.ngo

